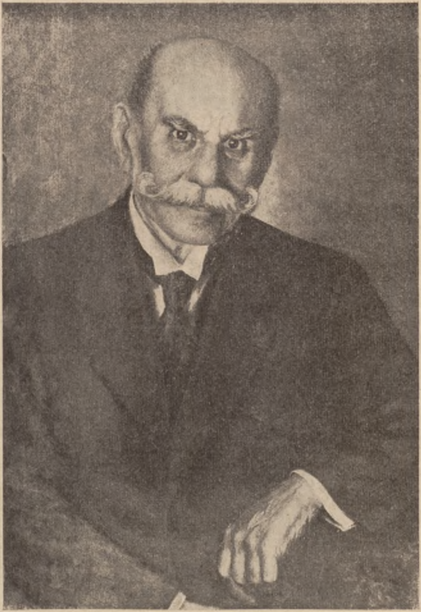
Opłata pocztowa uiszczona gotowką

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

X. Річник

ЧИСЛО 10. ЖОВТЕНЬ 1938

Бувший посол ЗУНР. в Празі Академик Проф. Др. Степан Смаль-Стоцький помер 17. VIII. 1938. р. в Празі.

Микола Лебединський

ЧОРНІЄ ПОЛЕ...

Чорніє поле в далині.
І сунуть турми хмар,
І мре трава на цілині,
І стелиться янтар.

Хрести похилені стоять,
Кричать в ярах галки;
У вирій журавлі летять —
І наздогін думки...

Летять самотні серед тьми
За сонцем від землі,
І грають срібними крильми
І дзвонять в сірій млі.

Чорніє поле в далині,
І стелиться янтар,
І мруть квітки на цілині,
І сунуть турми хмар.

О де ж ви, хлопці чарівні,
І де ваш гордий спів? —
Чорніють скиби на лані,
І шум летить з гаїв...

І загорнулись сірі дні
В киреї й мовчки йдуть —
В кобурах гнів несуть на дні
І тугу шлють на путь...

Зі споминів про проф. С. Смаль-Стоцького

Пізнав я особисто проф. С. Смаль-Стоцького у вересні 1909 р. в Стрию. Тут під час хліборобської вистави, що її улаштував Молочарський Союз, відбулася нарада в справі скликання всеукраїнського кооперативного конґресу. Власне на цю нараду прибув з Чернівців проф. С. Смаль-Стоцький, з д-ром Л. Когутом, як репрезентантом української кооперації на Буковині.

Знайомство моє було тоді з проф. С. Смаль-Стоцьким коротке, хвилеве і не залишило по собі ніякого особливого враження. Хіба одно: він видався мені більше скромним, як др. Л. Когут, що був дуже високої думки про себе, як кооператора і дивився на галичан з висока, як на кооперативних неуків.

Ближче пізнав я проф. С. Смаль-Стоцького в часі світової війни. Десь на весні 1916 р. проф. С. Смаль-Стоцький був приділений до команди табору полонених у Фрайштадті, як старшина звязковий між командою табору і таборовою організацією Союзу Визволення України, що провадила культурно-освітню працю серед полонених.

Сталось це заходами СВУ з ініціятиви В. Сімовича, орґанізатора культурно-освітної праці серед полонених у Фрайштадті й інших таборах, що був університетським учеником професора і великим його приятелем.

Приділення проф. С. Смаль-Стоцького до таборової команди було великим здобутком для улекшення умов праці в таборі, бо професор умів поставитись супроти команданта табору і кожну справу розглядав з точки погляду інтересів полонених і культурної праці серед них, що не завше находило зрозуміння у команданта табору полк. Льонґардта.

Крім своїх обовязків в адміністрації табору, проф. С. Смаль-Стоцький взяв живу участь в культурно-освітній праці серед полонених та своєю батьківською поведінкою з полоненими і своїми викладами придбав серед них велику любов і поважання. Великий знавець мови і творчости Тараса Шевченка, проф. С. Смаль-Стоцький захоплював слухачів своєю інтерпретацією творів Кобзаря, зосібна історично-політичного змісту і поклав неоцінені заслуги для пробудження національної свідомости серед полонених.

Іноді доїзджав я до Фрайштадту з Відня, або професор приїздив з Фрайштадту до Відня і ми познайомилися ближче та в його особі я пізнав незвичайно симпатичну і віддану національній справі людину, доброго педаґоґа і великого народолюбця.

Ще ближче зійшовся і сприятелювався я з проф. С. Смаль-Стоцьким, як він став в липні 1917 р. головою Боєвої Управи Січових Стрільців, що

Проф. Степан Смаль-Стоцький як Голова Боєвої Управи УСС в товаристві проф. Ів. Боберського, д-ра В. Загайкевича, Вол. Темницького і А. Жука.

перемінилася тоді на Центральну Управу. Я також належав до Членів Боєвої (Центральної) Управи від часу, як вона перенеслася зі Львова до Відня, був одним з найбільш обізнаних в справах цеї Установи і професор часто радився зі мною, при полагодженні біжучих справ, бо часто крім мене не було у Відні нікого іншого з членів Управи.

За розмовами про ділові справи, що мали звичайно свобідний, товариський, часом інтимний характер, професор відкривав свою душу, викладав свої задушевні мрії і передомною вставала величава постать з високим летом думки і незужитої енергії великого українського патріота і державника.

Час такий наспів, що Центральна Управа Січових Стрільців тратила своє значіння, хоч і перед тим значіння Боєвої Управи було невелике. Але професор робив все можливе, щоб Леґіон Січових Стрільців не розпався, — бо й такі настрої кружляли тоді серед деяких кол, — та сповнив своє історичне призначення. Одночасно професор брав найдіяльнішу участь в праці над створенням військової формації з полонених в таборі (Сіра Дивізія).

Не стало поміж нами не тільки великого ученого і заслуженого громадянського діяча для своєї вужчої Батьківщини — Буковини а також людини, що поклала поважні заслуги для виховання кадрів національних робітників з полонених для В. України і створення збройної сили, для здійснення постуляту СВУ — Самостійної України.

А. Жук.

Д-р Степан Смаль-Стоцький у таборі полонених українців у Фрайштадті.

Епізоди минулого

Написав: *Микола Ковалевський.*

Проблема закордонної політики України*) в старих передреволюційних часах рідко коли висувалася на перший плян дискусії в українських політичних і громадських середовищах. Мені довелося перший раз зустрітись з цією проблемою в досить своєрідних обставинах. В літі 1912 р. після численних арештів переведених серед української молоди в Києві, я виїхав за нелеґальним пашпортом до Одеси і поселився в невеличкій німецькій кольонії Люсдорф на березі Чорного Моря. По цьому пашпорту я називався Михайло Лисенко і мав замір перебути в Люсдорфі до осени. В літі до Люсдорфа приїздили літники, що рекрутувалися переважно з т. зв. третього стану російської інтеліґенції. Власне тоді до Люсдорфу приїхав один з директорів російської ґімназії Карнаухов. Цей Карнаухов очевидно був українського роду і правдиве його прізвище було Карнаух, однак додав він до свого прізвища російську кінцівку, правдоподібно щоб улекшити собі карієру в російській службі і таким чином став він називатися Карнаухов. Походив він з Чернигівщини. Що дня на його адресу приходила величезна російська ґазета „Новоє Время" — офіціоз царського уряду. Карнаухов любив часто вживати українських виразів і тоді його мова ставала якоюсь дивною українсько-російською мішаниною.

Одного дня Карнаухов показав мені в „Новому Времені" велику статтю, в якій з обуренням говорилося про українські пляни Берліна, які зміряють до того, щоби відділити Україну від Росії і створити монархію з пруським князем Іоахимом Гогенцолерном, як королем. Сміючись з тих плянів, Карнаухов називав князя Іоахима „Юхимом" і в той спосіб старався висміяти „українських сепаратистів". Він переконував мене, що ці сепаратисти, які хотять відірвати Україну від Росії, мріють про протекторат Німеччини над Україною, але, що мовляв, царська Росія є досить сильною державою, щоби не допустити до здійснення цих плянів.

Ці оповідання Карнаухова про німецьку нібито орієнтацію українців були типовою ілюстрацією наставлення переважної більшости російської інтеліґенції до української справи. Про це писало не тільки „Новоє Время", але і сумної памяти „Кієвлянин" і всякі інші московські ґазети ріжних політичних напрямків. Один з лідерів російських лібералів (кадетів) Василій Маклаков кинув тоді з думської трибуни під адресою українців наклеп що дістають вони німецькі марки, на які орґанізують „сепаратистичну інтриґу". Ці напади російської преси на український національний рух зробилися особливо інтенсивними напередодні світової війни, коли російська публіцистика почала називати українців „мазепинцями" і кидати обвинувачення на цілий український національний рух в зраді російській державі. Ця кампанія російської преси не могла не викликати з української сторони зацікавлення проблемою закордонної політики України. Ось чому моя розмова з Карнауховим про „короля Юхима" була до певної міри відбиткою пробудження зацікавлення до такої кардинальної справи, як будуча політика України на міжнародньому терені.

Підчас перебування над Чорним Морем мав я також іншу зустріч, яка теж дала мені матеріял до думок над проблемою закордонної політики України. В Одесі перебував тоді особистий приятель Михайла Коцюбинського директор української книгарні Боровик. Через нього я довідався, що до Одеси з Чернівців приїхала ґрупа українців, які проводять свій відпочинок на Лиманах. Скоро я познайомився з ними. Це були професор Василь Сімович з дружиною, професор Кміцикевич і ще хтось, якого прізвище я забув. Розмови з моїми новими знайомими дуже мене зацікавили. Тож всі ми були запрошені до д-ра Липи і в його скромному, але гарному помешканні, в якому було багато українських прикрас, побачив я маленького хлопчика з блакитними очима, який з цікавістю прислухувався до розмов.

Підчас моїх розмов з новими знайомими з Буковини, звернув я між іншими увагу на такий дрібний факт. Коли ми приходили до одної з найбільших каварнь в Одесі, мої буковинські приятелі завше казали кельнеру, аби приніс „Ноє Фрає Пресе". І якби вияснюючи, один з моїх буковинських знайомих казав: „Ми хочемо знати, що діється в Відні, бож ми трохи австрійці". Це була, такби сказати, несформульована може, а інтуїтивна орієнтація на Австрію. Цей другий факт безсумніву викликав також зацікавлення до проблеми будучої закордонної політики України. В єдиному тоді на Україні щоденнику „Рада" часто появлялися цікаві і змістові кореспонденції з Відня і Львова про боротьбу українських національних партій за права українського народу в австроугорській монархії, за український університет у Львові, за шкільництво, за права в самоуправі, за нову виборчу ординацію до галицького сойму і т. д. Ці всі інформації відкривали перед нами — молодю Наддніпрянщини зовсім нові перспективи політичної боротьби і українського відродження.

Одночасно в російському ідеольоґічному хаосі вже зарисовувалися щораз більші переслідування українського національного руху в ріжних ділянках життя. Українське відродження переживало тоді період перетворення національних стремлінь в масовий народній рух. Це проявлялося особливо в кооперативних орґанізаціях, які густою сіткою покрили Україну. В Києві, Полтаві, Харкові, Чернигові, Житомирі, Винниці, Ка-

*) Ця стаття з технічних причин не увійшла до Календаря-Альманаха „Ч. К." на 1939 р.

теринославі, а навіть на далекій Кубані в Катеринодарі повставали кооперативні українські банки. Дозрівала справа виходу кількох тисячів українських кооператив з російських кооперативних централь у Москві і заложення таких централь у Києві. На цьому тлі українські кооператори переводили тяжку боротьбу з московськими централістами і врешті осягнули те, що всі кооперативні орґанізації України постановили обєднатися. Нелеґальна конференція делеґатів ґуберніяльних кооперативних обєднань України відбулася в Катеринославі, де створені були підстави всеукраїнського обєднання. В тій конференції брав також участь делеґат з Ростова над Доном, який заявив, що кооперативне обєднання Дону приєднується до української кооперативної системи. Після закінчення цієї нелеґальної конференції всі її учасники з делеґатом Києвщини, Христофором Барановським на чолі виїхали на Дніпрові Пороги, щоби оглянути ці місця, де стояла колись непереможна твердиня українського національного духа — „Запорожська Січ".

Факт обєднання українських кооперативних сил викликав небувалу лють в Москві. В той час, коли раніще проти українського національного руху виступали тільки реакційні кола російського громадянства, тепер до цього наступу прилучилися і демократичні а навіть соціялістичні ґрупи москалів, що витворювало з російської сторони однозгідний фронт проти України. В цих обставинах українська кооперативна конференція в Катеринославі була дуже важним етапом національної консолідації. Пригадую, що коли кождий з делеґатів складав звіт з числа кооператив, які належать до місцевого обєднання і з капіталів кооперативних орґанізацій, — в цьому відчувалася сила українського народу, яка може протиставитись ворожим зазіханням на Україну з чийогоби то не було боку. Підчас дискусії над пляном будучої праці один з делеґатів зложив проєкт заложення кооперативної торговельної фльоти для експорту збіжжа через Одесу на закордонні ринки і пропонував заложити в Ґенуї спеціяльне представництво кооперативної України. Ось таким чином прямувала українська кооперація до зміцнення економічної орґанізації українського народу і навязання безпосередніх торговельних відносин з закордонними державами. Вибух світової війни перервав цю працю. Вона відновлена була в нових обставинах, коли Україна проголосила свою державну самостійність.

На передодні світової війни сталася ще одна подія, яка мала значіння для сформулювання ролі України серед східних народів. Це було в лютому 1914 р., коли припадали соті роковини народження українського ґенія Тараса Шевченка. Російська влада видала ґенеральну заборону влаштовання академії і концертів памяти Поета, а „Священний" Синод російської церкви заборонив духовенству на цілій Україні відправляти традиційні панахиди за душу пророка України. Тоді власне в Києві повстав спеціяльний комітет української революційної молоді, який постановив орґанізувати в Києві і по всіх містах України демонстрації протесту. В день роковин до Києва прибули нові військові частини уральських та донських козаків, які мали розганяти демонстрації і ліквідувати заворушення. 24 лютого ст. ст. з самого ранку в ріжних пунктах Києва почались заворушення. Велике число демонстрантів співаючи Заповіт йшло до Собору Св. Софії і десь коло год. 11 перед полуднем площа перед Собором і Володимирська вулиця заповнилась тисячами людей. Настоятель Софієвського Собору заявив делеґації, що не може відправити панахиди по Шевченкові, тоді багатотисячна юрба почала співати Заповіт і український національний гимн. Відділи кінної поліції розганяли демонстрантів. Однак українські демонстрації виникали то в одному то в другому пункті української столиці. Два дні Київ протестував проти російської сваволі. Такіж демонстрації і масові виступи протесту відбулися і в інших містах України. Сотні людей було арештованих. Серед них було багато грузинів, білорусинів, литовців, поляків, татар і вірмен. Вони всі пішли на українську демонстрацію разом з українцями (російська молодь бойкотувала демонстрацію) і цим заманіфестували солідарність своїх народів з визвольними змаганнями України.

В ці бурхливі дні в російській державній Думі виступив з промовою відомий ренеґат Анатолій Савенко, який накликував російський уряд до енерґійного поборювання „мазепінців", що разом з іншими „інородцями" розвалюють російську державу. В цьому своєму виступі цей ренеґат сказав правду — в Києві в бурхливі дні шевченківських роковин повстав єдиний фронт України з іншими народами сходу проти російського імперіялізму. Коли в половині червня 1914 р. мене випустили з київської вязниці т. зв. „Лукіянівки", до редакції „Ради" наспіла зі Львова привітна телеґрама від української молоді Львові, якої слова памятаю по цей день: „Вітаємо висвободженого товариша. Українська молодь Львова". Ця телеґрама свідчила про те, що Львів пильно цікавиться подіями на Україні і що до шевченківського перезвону українських демонстрацій у Києві, Харкові, Катеринославі та Одесі включився також прастарий український Львів.

Вибух світової війни висунув проблему закордонної політики України на перший плян. Льоґіка подій змушувала громадянство застановитися над міжнароднім положенням української справи і хоч буря війни безпосередньо огорнула українські землі, а може власне тому, у відповідальних українських колах помітне було щораз більше зацікавлення справами закордонної політики. Російський уряд уже в перших місяцях війни заборонив видавати ґазети і книжки українською мовою. На те українська революційна молодь відповіла видаванням нелеґального тижневика під назвою „Боротьба", якої формальним видавцем була київська ґрупа українських соціялістів-революціонерів. Це не був однак тижневик

вузькопартійний — в ньому заміщали свої статті не тільки автори, що належали до українських соціялістів-революціонерів а також і інші. Пригадую, що дуже часто писав у „Боротьбі" Сергій Єфремов, Андрій Ніковський, Сергій Пригара, а чудові патріотичні вірші передавав також боян української поезії Олесь.

В цьому власне першому періоді світової війни сталася нова подія, яка зактуалізувала в українських колах справу закордонної політики України. Одного дня, а було це оскільки не помиляюсь в початку 1915 року, до Києва приїхав тайний емісар Союзу Визволення України. Був це молодий чоловік, що приїхав через Румунію та мав ряд доручень від проводирів Союзу Визволення України до ріжних українських діячів. Він відшукав також і мене і в довшій розмові представив міжнародню ситуацію і східньо-европейські пляни осередніх держав. В цих плянах створення самостійної української держави стояло на першому місці. Він оповідав про широку діяльність Союзу Визволення України, про національно-виховну і освідомлюючу працю серед російських полонених української народности, з яких мають творитися українські полки і т. д. Ці всі інформації були для нас надзвичайно цінні, бо показували, що справа України ввійшла на порядок денний міжнародньої політики і що таким чином визвольні українські змагання стоять на передодні їх реалізації. Якби не скінчилась війна — перемогою чи поразкою осередніх держав, однаково, думалось тоді нам, вже не можна буде счеркнути української справи з міжнароднього політичного життя і в тій чи іншій формі справа самостійности України знайдеться в центрі уваги світової опінії.

Цей емісар Союзу Визволення України виїхав потім до Полтави, до Харкова, до Одеси, де інформував українські осередки про нові перспективи, що відкриваються перед українською національною справою у звязку зі світовою війною. На тлі цих розмов і нового оживлення в українському політичному житті, можна було завважити знаменне явище в настроях українського громадянства. Ніхто не звертав своїх поглядів в напрямі Москви. Ніхто не сподівався, що „екс орієнте люкс". Це антимосковське наставлення широких українських кругів було може реакцією на однозгідний антиукраїнський фронт росіян. Ось так витворювались на Україні під впливом світової війни щораз то більш виразні настрої і погляди на проблему закордонної політики. України. Серед шаліючої бурі і військових подій, треба було приготовляти громадянство і народні маси до нового етапу боротьби за українську незалежність. Цей новий етап не мав ще ясних форм, але кождий інтуітивно відчував грядущі події.

В лютому 1917 р. прийшов кінець російського царату. Події розвивалися надзвичайно швидко. Вже в листопаді 1917 р. виданий був третій Універсал Української Центральної Ради, який створив підстави до наступного законодатного акту 22 січня 1918 р. — повної самостійности України. В цьому першому періоді революції було кілька спроб знайти формулу розвязання української проблеми в порозумінні, або вірніше сказати мирними шляхами переговорів з російським демократичним урядом Князя Львова. Були також спроби знайти спільну мову з т. зв. російською демократією, яка голосила тоді гасла свободи і нібито вільного життя. Ці всі спроби переконали однак ще раз українське гроомадянство, що не тільки царська Росія але і Росія демократична не в меншій мірі дивляться на Україну як на свою кольонію і противиться всім визвольним змаганням українського народу. Під цим оглядом незвичайно цікаві були переговори, які перевела делеґація Української Центральної Ради в Петрограді з урядом Князя Львова в справі автономічного статуту України. Російський демократичний уряд згоджувався на автономічний статут з певними застереженнями, але виключив катеґорично з границь автономії Херсонщину, з побережжам Чорного Моря і Одеси, а також промислові округи України, а особливо Донецький Басейн з вугіллям і залізом. Таким чином всі ці спроби мирного полагодження українсько-російських відносин виявили таку величезну розбіжність поглядів і стремлінь обох сторін, що вже тоді зарисувалися можливости військового конфлікту України з Росією.

Большевицька революція приспішила хід подій на Україні. В Києві появилися перші військово-дипльоматичні місії західних держав. Одним з перших прибув до Києва французький ґенерал Табуї на чолі численної військової місії. Після нього приїхав до Києва британський полковник Баґе і румунський ґенерал Коанду. Ґенерал Табуї почав відразу інтензивні переговори з членами українського уряду. Був він двічі й у мене, а перекладчиком підчас цих розмов був Сергій Ґербель, бувший російський віцеміністр апровізації. Ці довгі розмови з ґенералом Табуї можна булоби поділити на дві частини. Французький ґенерал запевнював український уряд, що Франція відчуває глибоку симпатію до українського національного визволення і що готова прийти з допомогою молодій українській державі. Після цих вступних деклятативних заяв ґенерал Табуї затримувався досить довго і докладно на формах цієї французької допомоги. Казав м. ін., що для ріжних галузів державного апарату Франція готова прислати своїх фахівців, а особливо фахівців для залізниць, які тоді функціонували зле, а також військових інструкторів. Крім того французький уряд склонний бувби дати Україні відповідну позичку і що він, Табуї, в разі колиби дійшло до конкретного порозуміння, уповажнений вже тепер видати українському урядові першу рату такої позички чеком на один з американських банків. Друга частина розмов ґенерала Табуї мала інший характер і в ній французький ґенерал прецизував постуляти Франції щодо дальшої політики України. Головним постулятом було те, що Україна зобовяжеться не провадити жадних сепаратних переговорів з осередніми державами

і буде провадити далі проти них війну, утримуючи південний і південно-західний фронти.

Ось так виглядала в головних рисах військово-дипльоматична акція ґенерала Табуї в Києві. Для скріплення своєї позиції Табуї представив українському урядові повновласть французького уряду, який заіменував ґенерала Табуї комісарем при українському уряді. В грамоті переданій ґенералом Табуї голові українськоого уряду Винниченкові і міністрові закордонних справ Шульгинові, Франція признавала де факто українську державу. Анальоґічну позицію в переговорах з українським урядом зайняв і англійський полковник Баґе. Однак його виступи не мали тих широких розмірів, що акція ґенерала Табуї.

В інших цілях прибув до Києва румунський ґенерал Коанду. Треба пригадати, що румунська армія в наслідок відомої офензиви маршала Макензена була відтята від своїх апровізаційних баз. Отже місія ґенерала Коанду полягала на тім, щоби добути від українського уряду хліба і інших продуктів для заосмотрення румунської армії. Жадних політичних завдань ґенерал Коанду не мав. Він прибув до мене в товаристві французького ґенерального конзуля, прізвища якого я не пригадую, і звернувся з просьбою допомогти румунській армії і уможливити її апровізацію. Памятаю, що французький консуль весь час казав мені з надзвичайною гарячністю „тільки Україна може спасти румунську армію від голодової смерті". В світі ґенерала Коанду, як один з секретарів був тоді Октавіян Ґоґа, пізніше премієр Румунії. Порушену ґенералом Коанду справу український уряд полагодив позитивно і румунська армія дістала тоді значну кількість муки, сала і цукру. Коли пізніше в 1919 р. уряд і армія України відступали перед московською навалою на правобережній Україні і коли нашим воякам бракло амуніції, а в шпиталях не було ліків, то румунський уряд відкинув просьбу українських делеґатів допомогти українській армії і продати за готові гроші трохи амуніції і ліків. Так віддячились румуни за великодушну поміч, яку їм оказала Україна в критичній ситуації. Додати треба, що Румунія ніколи не вирівняла свого рахунку і не заплатила за транспорт живности, який був виданий для її армії.

Перші дипльоматичні зносини української держави не ограничувалися до місії ґенерала Табуї чи полковника Баґе, а мали трохи ширший характер. Також італійський уряд проявляв велике зацікавлення справою самостійности України і також його представник був у Києві. Можна сказати, що в грудні 1917 р. молода українська держава була признана де факто Францією, Анґлією та Італією. Тоді ж навязані були перші дипльоматичні розмови з Німеччиною, Австро-угорщиною, а потім і з Туреччиною і з Болгарією. З Румунією справа представлялася трохи інакше, бо після переговорів, які провадив ґенерал Коанду, що не мав політичних повновластей, мав він ці повновласти дістати від свого монарха і навязати з Україною відносини на цій самій плятформі, що й держави Антанти. Таку умову поставив український уряд румунському ґенералові в справі допомоги апровізації румунської армії. Берестейський трактат оформив цілком міжнародне становище України. Осередні держави признали самостійну українську державу де юре і таким чином грудень 1917. р. і січень 1918. р. були може тим кульмінаційним моментом в історичних подіях, коли самостійність України була признана більшістю держав Европи. Не треба забувати, що також в грудні 1917. р. російський совітський уряд Леніна признав самостійність України, а в квітні 1918. р. Регенційна Рада Польщі вислала до Києва свого надзвичайного посла і тим самим признала також самостійність української держави.

Берестейський трактат відкривав цілком нові переспективи перед українською державою. В Києві почались торговельні переговори з осередніми державами. Цікаво зазначити, що торговельна умова заключена з Німеччиною і Австроугорщиною була побудована на засаді охоронних мит, які мали сприяти розвиткові українського промислу.

В бурхливих подіях 1917. і 1918. рр. закордонна політика України перейнята була одною ідеєю — безкомпромісового поставлення самостійности України перед чужими державами і утривалення цієї ідеї на міжнародньому терені. Як промінь сонця присвічувала ця ідея у всіх дипльоматичних акціях українського уряду і в будучих недалеких подіях цей блискучий період української державности буде джерелом не тільки віри в перемогу, але й досвіду для тих нових сил, що їх висуне на арену історії український нарід.

Гірська бриґада УГА та її перехід на чехословацьку територію.

(Докінчення. Гл. ч. 7—8/38).

Написав: *О. З.*

По переході чеського кордону почали збиратися наші частини у селі Веречки а звідти відмашеровували до Волівця, залізничої стації на лінії Лавочне—Мункачів. Тут довідалися ми, що на залізничім шляху недалеко Лавочного стоять ваґони з амуніцією призначеною для нашої Армії; не можна було їх довезти до Лавочного, бо по дорозі був знищений залізничий міст так, що залізничі ладунки треба було перевозити фірами, оминаючи знищений міст. Чи знав про цей транспорт муніцийний референт III-го Корпусу, цього я не довідався, знаю тільки, що на фронті недоставало набоїв і наша офензива, що мала зачатися на Хирівськім фронті кілька годин перед польською, не зачалася в означенім часі тому, бо не прийшла в час замовлена амуніція. Розуміється, що вістка про ваґони з набоями, які можна було ще в час перевезти фірами на нашу територію, прибила нас психічно ще більше, бо така байдужість з доставою набоїв була не дооправдання. Другого дня зявився у Волівці французький ґенерал Енок, що був тоді приділений до чеської армії, та з доволі нахабною міною переможця заявив нам, зібраним старшинам, що наші частини мають зложити зброю і будуть інтерновані до дальшого рішення. З його мови мали ми враження, що він уважає нас за большевиків, а що найменше за їхніх союзників. Йому відповів досить різко от. Черський, що мабуть одинокий з нас знав трохи французьку мову, та пробував вияснити йому наше політичне й військове положення. Та репліка от. Черського не переконала ґен. Енока, бо й не легко було переконати француза, що бачив в українськім-галицькім фронті большевицький фронт, на який французи висилали армію ґен. Галєра. На додаток і вигляд наших старшин давав багато до думання — у ріжних одностроях, з ріжними відзнаками, робили ми враження якоїсь „збиранини", а не старшин реґулярної армії. Я до нині не можу зрозуміти цеї недбайливости нашого Секретаріяту Військових Справ, що за час шости місяців не усталив форми одностроїв та відзнак, хочби в цей простий спосіб як зробили були з початку чехи, що задержали нумерацію і однострої австрійської армії а змінили тільки відзнаки на ковнірі і шапці. У Волівці, де почали збиратись ріжні частини Гірської Бриґади та сусідних відтинків фронту, наші частини заваґонувалися та відїхали до табору у Новім Місті (Саторалія-Уйгелі по мадярськи). Звідси вислали ми делеґацію до нашого дипльоматичного представництва у Празі. Ми були певні, що з Праги приїде негайно хтось із наших дипльоматів, щоби дати нам вказівки та загалом займеться нами, що були позбавлені всякої злуки з нашою Нач. Командою та Урядом і не могли її добитися навіть при помочі чеської військової радіостації.

Тимчасом до нашого табору почали доходити гуки гарматньої стрілянини з чесько-мадярського фронту. Мадярські большевики посувалися щораз дальше на Підкарпаття та витискали чеську армію в напрямі Карпат. Чеське командування звернулося до нашої команди з проханням дати їм артилєрійську поміч і від нас відїхали на фронт наші батерії. Не тямлю кілько гармат та обслуги брало участь у цій виправі, мабуть жиють ще ці старшини і гарматчики, що брали у ній участь і вони повинні про цей епізод подати свої спогади.

В таборі у Новім Місті скількість наших стрільців та старшин більшала, бо прибували все ще нові відділи, які переходили Карпати не маючи змоги злучитися з центром Армії. Прибув тоді між іншими звісний на західнім фронті от. Чорний.

Тому, що чесько-мадярський фронт наближався до Нового Міста, нас заваґонували вже без зброї, яку віддали ми чехам після зложення списків, і вислали на захід. Попід Карпати через Словаччину, Моравію і чеську кітловину доїхали аж до північної грянциі Чехословацької републики та опинилися в містечку Дойтш Ґабель — по чески: Німецьке Яблінне, де були великі австрійські бараки, в яких перебували передтим полонені російські старшини.

На двірци привитав нас чеський командант міста от. Янза, котрому підлягав табор через увесь час існування. Командантами наших частин були: от. Черський, опісля підп. Федорович, що в міжчасі також перейшов Карпати з відділом кінноти, а доперва десь по двох тижнях приїхав з Відня полк. Антін Варивода, котрого наш Уряд у порозумінні з Прагою назначив командантом усіх наших частин, що найшлися в Німецькім Яблінні. Так повстала військова формація, котру названо: Українська Бриґада.

Одного дня приїхали з Праги представники чеського Міністерства Військових Справ та ґен. штабу і привитали усіх зібраних старшин в імени чесько-словацького уряду як частину братньої армії, що її воєнна доля загнала на чеську землю. Вони побажали нам, щоби ми на чеській землі почувалися добре та щоби мали змогу якнайскорше повернути на рідну землю та злучитися з нашою Армією.

Треба безсторонно піднести, що відношення чеських військових кругів було вже з перших днів нашого переходу прихильне та щире і коли б не французькі старшини та наша нерішучість ми могли би були після переґруповання вернутися назад на галицький фронт, так як це ми первісно плянували. Що це не було тільки теоретичне міркування, свідчить про це анальоґічний випадок з чеським відділом, що у цім часі притиснений

мадярсько-большевицькою армією до Карпат, перейшов карпати на польську територію і поляки перепустили його зі зброєю назад на чеську землю — мабуть на Шлеськ. Річ певна, що сталося це на жадання французького командування.

Коли нераз роздумую над справою переходу Гірської Бриґади на Чехословаччину і стараюся уявити собі такий випадок, що на нараді у Тухольці ми рішили б перебитися Карпатами та злучитися з Армією і це виконали, — то не знаю, що булоби вийшло нам, як нації, на більшу користь? Ця частина Армії, що перейшла чеський кордон, булаб нерішила воєнних подій на нашу користь, бо не була боєздатна, а так ми врятували поважний людський матеріял та дали початок нашій еміґрації в Чехословаччині, яка дала нам дуже позитивні висліди і може ще їх дати у будуччині.

Україна на дипльоматичному фронті.

Написав: *Яр. Заремба.*

Історичний Календар-Альманах „Червоної Калини“ на 1939 рік. Львів 1938. Накладом видавничої Кооперативи „Червона Калина“.

У своїй науковій праці „Націоналізм і інтернаціоналізм“ проф. Мур (Moore) доходить м. ін. до такого висновку: Важко не погодитися з тим, що засаднично кожний нарід мусить довершити своє самоздійснення й самоозначення в часі війни, зо збруєю в руці. Тимто й він, не без іронії впрочім, наводить такий приклад: Коли якийсь край домагається для себе, як для окремої нації, прав самостійного народу, то державні мужі з Паризької Конференції мають йому відповісти: Ми не знаємо, чи ваші домагання слушні, бо історики, політики й фільозофи не вміють сказати, що це „нація“. Ідіть і боріться! Як переможете — ми узнаємо доконаний факт і привітаємо вас як державну націю.

Читаючи Календар-Альманах „Червоної Калини“ на 1939 рік, я болюче відчував правдивість повищих слів. Календарі „Червоної Калини“ мають уже свою заслужену славу. Але останній річник це новість у нас, що заслуговує на якнайбільшу увагу. Редакція цього календаря впала на щасливу думку дати українській читаючій публиці книгу з новим, оригінальним матеріялом і одночасно важним і повчальним. „Україна на дипльоматичному фронті“ — оце гасло Альманаху.

Дати чітку картину отої будь-що-будь великої й незвичайно відповідальної праці, що її довершували в переломовий час нашої історії молоді українські дипльомати — це нелегке завдання. Треба ж було навязати звязки з ріжними людьми, що тепер розкинені по цілому світу, щоб зібрати від них відповідний матеріял. І треба признати, що задумане діло вдалося. Почин зроблений. Редакція зібрала багатий і незвичайно цінний матеріял з цеї ділянки, яка в нас дотепер немов забута й недоцінювана.

На зміст Альманаху зложилися в першій мірі праці наших бувших дипльоматів, чи людей, що працювали на відповідальних постах закордонної пропаґанди. Правда, збіраючи статті-спомини поодиноких людей, годі думати про вичерпуюче й систематичне уняття цілого матеріялу. Такі статті доторкають тільки точно очеркнених відтинків праці, що були звязані з тими, хто про це пише. В них теж проявляється звичайно особистий погляд автора на таку справу чи подію, з яким не кожний мусить погоджуватися. Але треба признати, що автори статтей цього Альманаху поставилися до свого завдання якнайсеріозніше. Читаючи ті статті-спомини, вичуваємо, що авторам залежало на тому, щоб по своїм найкращим силам „дати свідоцтво правді“. Що та правда нераз гірка й болюча — це ж не їхня вина.

Спомини поодиноких людей мають і свою питому вагу, свою живість і безпосередність, якої не заступлять „обєктивні“ праці істориків-науковців. Читаючи їх, ми зазнайомлюємося часто з подробицями, здавалося б, маловажними, проте вони часто велемовні, такі характеристичні, що без них важко було б нам нераз зрозуміти ті незвичайно важкі обставини, серед яких доводилося працювати нашим дипльоматичним представникам. І ніде краще не відчуємо живчика нашої колишньої дипльоматії й настрою, як саме з таких особистих споминів. Тимто й жалко, що вже деякі наші дипльомати забрали з собою в могилу не одно цікаве й повчальне з колишньої своєї дипльоматичної праці й досвіду.

Ніде правди діти — про працю дипльоматів молодої Української Держави знаємо мало, навіть дуже мало. Навіть про загальну закордонну пропаґанду говориться в нас неначе „при нагоді“, хоч вона така важлива й у переломові хвилини рішальна. Про всі труднощі її ведення й одночасно її вагу говорять нам проречисто автори статтей в Альманаху. Мабуть не одному з них, при писанні про цей відтинок нашої політичної праці, тиснулися на уста слова Шевченка: „...серце болить, а розказать треба, нехай бачать сини, внуки...“

Здержуватись тут, щоб обговорити бодай побіжно всі статті Альманаху — годі. Це забрало б нам за багато місця. На перший плян виступає тут, очевидно, обговорення праці наших дипльоматів 1917—20 рр. Про орґанізацію української дипльоматичної служби говорить **Б. Галайчук.** У його цінній статті цікавий м. ін. виказ, хто й де репрезентував Українську Державу. Для нашого молодшого покоління, але не тільки для нього, дуже цікаві відомості про діяльність „Союзу Визволення України“ подає **М. Данько** в статті: „Від Союзу Визволення України до української дипльоматії“. Неначе доповненням цеї статті являється „Українська Пресова Служба у Відні“ **І. Давидова**. Завдання УПС-и було: „спопуляризувати перед світом українські державницькі змагання, очистити їх від того брудного намулу, яким нас обкидували противники, і доказати

конечність існування сильної української держави в інтересі миру на Сході Европи". Але це було завдання не тільки „Української Пресової Служби!.." Бо й „найбільші жертви, складені нацією на побоєвищах, можуть показатися даремними, якщо нашій дипльоматії не вдасться вилеґітимувати в наглядний і переконливий спосіб нашого державницького почину перед політичною біржею світу, того світу, для якого сама назва Україна — незрозумілий звук, а наші змагання — чужосторонна інтриґа..." Українські дипльомати старалися по своїм силам виконати своє завдання й це дає можливість **Дмитрові Левицькому** в статті: „З дипльоматичних споминів" твердити, що „за 1919 рік поширено в Европі знання і тим самим вагу української справи в Европі більше як за цілі століття перед тим".

Незвичайно цінні й цікаві в Альманаху статті, що заторкаються Берестейського Миру; це **дра Миколи Залізняка** „Перший виступ української держави у світовій політиці" та дві статті **Ол. Севрюка:** „Підписання берестейського договору" й „Галичина в берестейських перемовах".

Ілько Борщак подає невідомі нам факти про це „Як була зорґанізована Мирова Конференція в 1919 р." У тій статті розкриває нам автор і тайну великих надій на Вільзона... **М. Рудницький** змальовує всі труднощі, які мусіла поборювати українська делеґація в Парижі 1919 р. Воно й не диво. „Становище дипльоматів, які не мають за собою сили, що наказує їх слухати, вислухувати, шанувати або бодай приймати як делеґатів — завсіди незвичайно тяжке, коли не безнадійне. Більш-менш таке становище було української делеґації в Парижі. Вона чекала з тижня на тиждень на зміну подій у краю, а в краю чекали знов на її поміч...".

Сумне, але правдиве, ствердження, що „людей ознайомлених з міжнародньою політикою поміж свідомими українцями майже не було" — находимо в статті **П. Коваліва** „Дипльоматична діяльність за часи української держави". В тій статті-спомині читаємо м. і.: „Одним із головних наслідків перевороту 29-го квітня було те, що гетьманський уряд — стаючи понад партіями й на ґрунті патріотичнім а не інтернаціонально-соціялістичнім — міг використовувати далеко ширші кола діячів, ніж Центральна Рада". Вже хочби з цього зрозуміле для нас таке дальше ствердження автора: „Подорожуючи пізніше за часів Директорії, я вісім разів переїздив ріжні кордони з дипльоматичним пашпортом, але ніде — навіть у надзвичайно коректних німців — не спостеріг такої пошани до українських дипльоматів, як було за часів Гетьманщини".

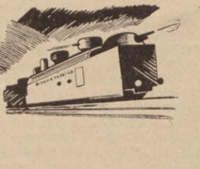
Зміст Альманаху збагачують ще такі статті з історії нашої новішої дипльоматії: **Г. Микитей:** „У місії до Югославії", **Ю. Налисник** „Перше посольство української держави в Болгарії", **В. Дутка** „Спомини з торговельної місії до Австрії, Чехословаччини й Угорщини", **Ів. За-вич** „Чужоземні військові формування в українській державі", та **Д. Антончук** „Польсько-українські переговори про замирення в травні 1919 р.".

Кромі цього окремо треба згадати три статті-фраґменти з чужих творів: „Україна й ми" **Е. Людендорфа,** „На Україні" **Альфреда Кравса**, та „Льондон" **Арнольда Марґоліна.** Дві перші статті дають чітку картину того, як німецькі державні мужі й вожди дивилися на справу України й які були німецькі пляни на Сході Европи.

Вкінці корисне уріжноманітнення й історичне схоплення України на дипльоматичному фронті дають дві статті: **Ів. Ш.:** „Міжнародні взаємини й дипльоматія княжої Руси-України" й **Теофіля Коструби** „Заграничні зносини кн. Ярослава Мудрого".

Добре зробила Редакція Альманаху, що подбала про нові, нерепродуковані ще світлини, в першу чергу наших дипльоматичних представництв. Світлини добре підібрані й гарно виконані на крейдяному папері.

У „вступному слові" Редакція признає сама, що цьогорічний Альманах „Червоної Калини" це далеко не систематична збірка споминів наших чільних дипльоматів. Багато матеріялу Редакція не використала, бо він прийшов за пізно. Ясна річ, усе в однім Альманаху вмістити годі, але те, що є — незвичайно цінне. Нема сумніву, що широкі кола української читаючої публики з радістю й вдячністю привітають цю нову книжку „Червоної Калини", в якій стільки вартісного матеріялу про відповідальну й велику працю українських дипльоматів.

При І-ій Бриґаді Червоних Українських Січових Стрільців*)

Хронольоґічний хід подій.

Написав: *П. Миговин*, б. пор. УГА.

Новий лад.

Після злуки з большевиками настали інші порядки. Старшинам і підстаршинам наказали зняти відзнаки. На ковнірах можна було залишити лише зубчатку — без старшинських або підстаршинських обвідок. На шапках мала бути пятираменна звізда або червона стяжка.

Найбільше вражало нас, що заборонено носити тризуб. В тій справі їздила навіть окрема делеґація з цілого ІІ-го Корпусу, зглядно вже із бриґади ЧУСС до полевого штабу до Балти. Делеґація вернулась з нічим.

Заборонили вживати старшинських і підстаршинських титулів. Ввели слово „товариш“ — замість титулів по степенях приказали вживати: товариш роєвий, товариш четовий, сотенний, курінний, полковий, товариш начальник штабу і т. п. Опісля — вже на фронті заборонили вживати при всяких звітах, голошеннях, просьбах слова „слухнянно“.

Наше стрілецтво нерадо приймало ці зміни — особливо старші віком стрільці не могли з тим погодитися — „який я вам товариш“ — питали нераз своїх старшин.

Мимо того всього, карність не підупадала. Стрілецтво, як і давніше відносилось із пошаною до своїх підстаршин і старшин.

Мітінґи.

Почались „мітінґи“ — віча. Перший „мітінґ“ при І-ім курені 7-го полку уладив перший комісар ЧУГА тов. Марчук. Він відвідував усі частини. Стрільці, підстаршини і старшини зібрались в команді куреня, де промовляв до нас Марчук. Говорив багато про Маркса, про другий і третій інтернаціонал, про комунізм — Леніна — і под.

Очевидно, ніхто з наших стрільців його бесіди не розумів. Це була новість для них. Після віча Марчук (він галичанин) запитав, коли хто дечого не розуміє, нехай запитає, а він пояснить. На це виступив один із стрільців і сказав:

— Прошу Пана комісара, зробіть так, щоби ми грошей дістали.

Справді — наших стрільців не обходив інтернаціонал, комунізм. Їм дошкулював брак гроша на найконечніші потреби. Мітінґ відбувався при кінці лютого, а стрілецтво не одержало заслуженини від кінця січня.

Шевченківське Свято.

Який місяць перед памятними днями уродин і смерти Тараса Шевченка, повстала у місцевих громадян-українців думка відсвяткувати память Великого Ґенія України. З нашого корпусу прийшов наказ до бриґади, щоби галицькі частини там, де перебувають, улаштували спільно із місцевим громадянством свято Шевченка.

*) Є це дальший тяг споминів того автора, друкованих в Літописі Червоної Калини с. р. в ч. 2, 3, 4, 5, 6, 7 п. з.: „При VII-ій Львівській Бригаді на Великій Україні“.

Редакція.

Летичів, липень 1919 р.
Старшини і підстаршини 4. бат. 7. гармат. полку. І. ряд стоять (зліва): бунчуж. Василь Бойдуник, чет. Мирослав Колтунюк, хор. Мих. Мачуґа, бунч. Петро Хороб. ІІ. ряд (зліва): сот. Іван Медвідь, пор. Омелян Пашко.

Ініціятиву відсвяткування Шевченківського Свята подали місцеві громадяни до відома голові Повітового Революційного Комітету — Попову. Голова Ревкому не стояв на перешкоді свята. Він скликав ширший комітет із місцевих передових громадянок та громадян. До комітету влаштування свята запросили також представника нашої бриґади. Був ним автор цих рядків. Комітет приступив негайно до праці. Уложено плян свята.

Шевченківське свято мало тривати два дні. Дня 9. березня перед полуднем мали відбутися в кожній школі окремі свята зі співами, деклямаціями і вступним словом для молоді тих шкіл. Вечором того дня мав відбутися концерт для нашого стрілецтва за вільним вступом. Дня 10. березня рано мав бути молебень у місцевій церкві, на котрім мав співати місцевий хор. Після молебня мав відбутися похід шкіл, місцевих професійних товариств і нашого війська з четою скорострілів і батерією. Похід мав відбутися головними вулицями міста Ольгополя. На мійськім майдані східньої частини Ольгополя мали бути виголошені відповідні промови.

Вечором мав відбутися публичний концерт, на котрім кілька точок мали виконати старшини VII-ої бриґади. Нашому військові зарезервовано було вступне слово і дві пісні.

Комітет влаштування свята мав видати коротку відозву-життєпис Тараса Шевченка, призначений для населення цілого ольгопільського повіту в ціли пропаґанди.

Ревком асиґнував на видатки свята 20.000 карбованців.

Свято відбулося згідно із програмою з тою ріжницею, що частини VII-ої бриґади не могли взяти в ньому участи, бо дня 9. березня — згідно із наказом 7-ий полк мусів опустити Ольгопіль. Цілий полк мав удатися до міста Бершаді, де мав повнити охоронну службу перед повстанцями ґен. Павленка. Повстанці знаходилися в околиці Бершаді.

Дня 9. березня наш полк перейшов до села Роґізна 7 км. на північ від Ольгополя. Дальше рушити не міг з огляду на великі болота. Коні застрягали по черева, а вози по осі. На наше місце до Ольгополя прибув 10 полк. Він мав заступити наш полк у відсвяткуванні свята — з виїмком самого концерту.

Дня 10. березня залишився полк в селі Роґізні. Лише І-ий курінь полку відійшов в околицю Бершаді. З постою в селі Роґізні скористали старшини полку і вибрались під вечір верхами до Ольгополя на концерт.

Вступне слово виголосив хорунжий Василь Микелита. Промова його була річева і гарна — усім подобалась, за що бесідника нагородила публика, що виповнила салю по береги, грімкими оплесками.

Сольоспів „Гетьмани" виконав добре артилерист з IX. бриґади четар Бабій. Його баритон так захопив слухачів, що мусів співати два рази.

Місцевий мішаний хор виконав гарно поему „Україна" та „Вечерниці". Були також добрі деклямації, а при кінці живий образ.

На нас галичан концерт цей робив велике враження — бо по наших повітових містах подібних, гарно виведених концертів мало стрічається.

Хорами управляв директор місцевого учительського семинаря.

Після концерту запитав я голову Повітового Ревкому Попова, як подобається йому концерт. Він мовчав. Видно було по нім, що він не конче був нашим концертом вдоволений, бо концерт був наскрізь націоналістичний. Йому це не подобалось. Після концерту відбулись загальні вечерниці з танцями.

Ранком 11. березня покинули ми салю концерту, зглядно вечерниць, вернулись до села Роґізна і того самого дня перемашерували до села Фльорина коло міста Бершаді. Там обняли ми охоронну службу.

Політичні комісарі.

В цю пору прибули до полку політичні комісарі, або як їх загально називали „Політкоми". Їх завданням було дбати про політичний вишкіл наших стрільців і старшин в дусі комунізму.

При штабі полку назначено політкомом Володимира Стойкевича. Він уроджений у Зборові в 1891. р. Перед війною був скарбовим урядовцем в містечку Олеську опісля в Дрогобичі. Як австрійський капраль дістався Стойкевич з Перемишля до російського полону. З вибухом революції за уряду У. Н. Р. і за гетьманату працював в міністерстві фінансів. Опісля вступив до партії большевиків України, і як партієць прибув до нашого полку на пост комісаря. Його заступником був Микола Вербовий.

При першім курені назначено політкомом хорунжого Василя Микелиту. При ІІ-ім курені назначено Усусуса правника Осипа Левицького, а в ІІІ-ім курені хорунжого Михайла Базнчка.

До того часу аґітаційна большевицька література, відозви, летючки були лише в російській мові. Тепер — одержували наші курені такі відозви також в українській мові. Відозви ці видавала партія большевиків (комуністів) східної Галичини і Буковини.

Час до часу — особливо як був відповідний час, наш комісар скликував курінь на збірку і сам промовляв до стрільців, або доручував сотенним командантам, щоби вони самі подібні сходини стрільців уладжували. Такі сходини в нашому курені не були новістю. Ми вже в давніших часах сходини улаштовували і на таких збірках провадили ми культурно-освітню працю.

В Бершаді і кругом того міста були всі частини бувшого ІІ-го Корпусу, тепер частини І-ої бриґади Червоних Українських Січових Стрільців. Якось раз відвідав тут нашу бриґаду командуючий ЧУГА Василь Порайко. З ним був Затонський і Михайлик. В Бершаді був перегляд бриґади з почетним походом. Опісля відбувся в якійсь більшій салі „мітинг".

На мітинґу промовляли найперше політком бриґади — Яків Струхманчук, опісля Порайко, Затонський, Михайлик і еще один промовець комісар з 1-го полку. Їх промови зводилися до одного,

Бувші вояки 4-ої Бучацької сотні комбінованого куреня при 3-ій Береж. бриґаді. Брала цілий час від грудня до мая участь в боях під Скниловом, Сокільниками та Солонкою аж до загального відвороту, коли то курінь перемінили на сотню. Сидять з ліва на право: 1. Пилипів Ант. стр., 2. дес. Сеник Микола, 3. комд. сотні чет. Ковбан Степан, 4. рах. віст. Захарчук Осип, 5. стр. Матійців Михайло. Стоять від ліва: 1. стр. Когут Гриць, 2. стр. Завальницький Богдан, 3. стр. Когут Михайло, 4. стр. Михалєцький Василь.

а саме, станути до боротьби з капіталістичним світом, в інтересі працюючих мас.

Треба признати, що наше стрілецтво не захоплювалося бесідами промовців, хоч вони носили місцями демаґоґічний характер.

На фронт проти поляків.

В Бердаші і околиці усі частини приготовлялися вже до відходу на фронт проти поляків. Голосно про це не говорилося, але ми знали про те. Не знали ми лише докладно, на котрому відтинку обіймемо фронт.

До нашого полку приділено нову сотню скорострілів, котру вишколено із виздоровців у вишколі Української Галицької Армії. Командував нею поручник Фридрих Оберлендер. Цілу сотню приділено до III-го куреня.

Повстанці ґенерала Павленка, що були в околицях Бершаді, нас не зачіпали.

В другій половині березня поодинокі полки бриґади ЧУСС почали відходити в напрямі залізничої лінії на стацію Рудницю і Попелюхи. На тих стаціях частини ваґонувалися і відїздили на фронт.

Ваґонування.

Дня 22. березня вимашерував полк із села Фльорини через село Жабокричку в сторону стацій Рудниця і Попелюхи.

В селі Фльорині чи Бершаді залишився командант III-го нашого куреня сотник Мирослав Микитка і вступив до повстанців ґенерала Павленка. Він предвиджував заздалегідь наше лихо з большевиками — і залишився. Коли вістка ця дійшла до відома наших стрільців, один із моеї сотні говорив мені: „вже є зле, коли наші команданти лишають нас".

Перед двірцем в Попелюхах стоїть невеличка, але гарна церковця, а кругом неї маленьке кладовище. На кладовищі свіжі могили. Йдемо оглядати, — бо це певно наші Борці. І дійсно, могили галицьких вояків. На могилах хрести з написами. Одна з них, це могила покійного сотника Антона Галькевича.

Дня 24. березня II-ий і III-ий курені 7. полку заваґонувались до поїзду. Командантом транспорту був командант нашого куреня сотник Віктор Бравн.

Наш поїзд був 15-им з ряду транспортом частин Бриґади УСС. Цілий поїзд мав 46 критих возів і 6 площадок, а їхало в нім 610 стрільців, 26 старшин, 144 коней і 57 возів, в тім 6 полевих кухонь. Транспорт виїхав із стації Попелюх вечером.

Від б. четаря Колтунюка, котрий був помічником кермуючого транспортами поручника Северина Байґерта, на стації у Рудниці — одержав я докладні записки поодиноких транспортів Бриґади УСС. Ці записки подають докладні числа командного складу, стрільців, возів, коней, полевих кухонь, гармат кождого транспорту. З цих записок можна докладно устійнити стан стрільців, старшин, коней, возів, гармат і под. цілої Бриґади УСС, в моменті, коли вона відходила на фронт по страшнім тифі.

Записки чет. Колтунюка напроваджую дослівно, так, як вони збереглись до цього часу:

(Гл. табеля на ст. 14.).

Як виказує повищий відпис — документу зрештою дещо неповного, — і коли приняти, що у повищім списку занотовані всі частини, що були в тім часі в Бриґаді УСС. — і всі вони переїздили на фронт — було в тім часі в Бриґаді УСС 314 старшин, 6732 стрільців, 2337 коней і 1007 возів. При Бриґаді було в той час 30 гармат, 62 полевих кухонь, з того 20 у матеріяльнім складі (мабуть нечинні), 8 полевих печей і авто.

Повищі дані є неточні. У виказі транспортів бракує даних у 9 транспортах про командний стан, а дальше бракує даних про харчевий склад, що останній переїхав на фронт. Через те стан Бриґади буде трохи більший.

День і години відходу	Число транспорту	Число потягу	Частини, які відійшли з транспортом	Командант транспорту	З транспортом відійшло				Відійшло вагонів				ПРИМІТКА
					кмдного складу	стрільців	коней	возів	особових	критих	площадок	Разом	
19. III. 19 50	1	562	Запасна батерія тов. Воєвідки і батерія тов. Матесіча з легкого артил. дівізіону	тов. Королюк	25	297	172	80		40	20	60	6 кухонь, 17 гармат.
20. III. 16·30	2	564	Штаб легкого арт. дів. 2. і 3. батерія	тов. Шепарович	9	204	182	39		41	15	56	7 гармат. 2 кухні.
21. III. 4·—	3	568	Тяжкий дів. арт. і піхотна амуніція	тов. Медвідь		295	153	52		47	12	59	4 г. дальноб., 4 пол. к., 5 ваг. арт. майна.
21. III. 18·—	4	558	Бат. легк. дів. часть інтендантури. Провіянтура легк. дів.	тов. Поповичч		107	60	15		37	8	45	2 гарм., 1 пол. кухня, 12 ваг. інтендантури.
21. III. 18·20	5	534	1 курінь І. піх. п. УСС. Шт. Бул. сот	тов. Носковський	35	419	132	53		38	12	50	
21. III. 23·20	6	568	2. курінь І. п. піх. У. С. С.	тов. Ґоїв	21	340	56	23		21	7	28	Крім того було ще дерево, призначене для залізниці.
22. III. 13·50	7	546	3 курені І. піх. п. УСС. провіянтура	тов. Іваніцький	20	351	113	51		43	13	56	3 пол. кухні.
22. III. 15·—	8	542	1 полк кінноти УСС. Штаб полка	тов. Скаценьь	18	217	175	22		42	6	48	2 пол. кухні.
22. III. 20·20	9	556	2. курінь 3. піх. п Бул. сотня і Штаб	тов. Бакович	38	540	110	46		37	12	49	5 пол. кухонь.
22. III. 22·20	10	562	Харч. Уряд 3. піх. п. Скорострільна сот.	тов. Мурин	16	196	100	56		37	9	46	3 пол. кухні.
23. III. 11·10	11	508	1. курінь 3. піх. п. перевязочна	т. Шлемкевич	28	469	87	42		28	9	37	5 пол. кухонь.
23. III. 17·—	12	552	Телєф. сотня 3. піш. ескадрон. провіянт.		17	335	81	42		43		43	
23. III. 24·—	13	548	Штаб І. Бр. УСС. Бул. сотня, музика	т. Кузьмин	50	320	100	38	2	48	3	53	1 авто.
24. III. 10·20	14	528	Часть інтенд. пекарня	т. Альтшілєр		220	80	35		45	6	51	8 пол. печей.
24. III. 21 30	15	556	2. і 3. курінь 7. піх. полка У. С. С.	т. Бравп		636	144	57		46	6	52	
25. III. 1·35	16	508	1. курінь 7. піх. п. Штаб. бул. сотня	тов. Волощук	37	493	156	58		43	12	55	5 пол. кухонь.
25. III. 13·35	17	528	Перевяз. точка 7. п. полка. Провіянтура 7. піх. п. Матеріяльний склад	тов. Білецький		204	40	124		40	9		20 п. кухонь.
25. III. 1·12	18	506	Кінська лічниця, технічна сотня	тов. Верніш		277	78	31		39	1		4 пол. кухонь.
26. III. 4 10	19	516	Харчева кольона І. Бр. У. С. С.	т. Кошак		167	130	52					2 пол. кухні 7. кор.
27. III. 8·15	20	518	І. зап. Кіш	тов. Дудинський		600	186	80		38	2	40	8 волів.
27 III. 14·05	21	546	II. зап. Кіш, сан. летучка	тов. Смачило		20*) 25 }	2	11	2	26	6		* 20 хорих, 25 санітетів.
27. III. 18· –	22		Харчевий склад	т. Хробак									
			Разом		314	6732	2337	1007					

Впадає в очі велика непропорціональність між стрільцями й кіньми та возами, бо на 3-ох стрільців припадає 1 кінь і на 7 стрільців 1 віз. Цю непропорціональність треба пояснити собі в той спосіб, що теперішня Бригада УСС. повстала з II-го Корпусу УГА. Корпус мусів мати в час переходу Армії через Збруч принайменше 25.000 харчевого стану. Людський матеріял наслідком пошестей убував і зменшувався, а коні хоч гинули, то всеж менше як люди. Тому така непропорціональність поміж харчевим станом, кіньми і возами.

Дня 25. березня в год. 14-ій прибув наш транспорт до Жмеринки. Тут застали ми три транспорти нашої Бригади, котрі виїхали перед нами. Паровози не мали дров і транспорти не могли їхати в дальшу дорогу. На нас черга до виїзду аж за 48 годин. Поїзд стояв на стації і чекав своєї черги.

Щоби стрілецтву не нудилось, придумали большевики уладити на стації „мітінг". Усі транспорти, що були на двірці — зібралися під рампою на жмеринськім двірці і почалися промови. Промовців не знаю особисто. Були ними бувші старшини. — Промовляв також по російськи якийсь чоловяга — ізраїльського вигляду. Тими промовами ніхто з наших стрільців не переймався. Стрілецтво слухало тих промов, бо такий був приказ, а поява на рампі російського промовця і його російська промова зовсім нікого з нас не цікавила. Ми переконувались наглядно, що большевики ведуть русифікаційну роботу на Україні.

На другий день подібний „мітінг" відбувся в одній із залізничих саль на жмеринськім двірці. До наших стрільців і старшин промовляв тоді якийсь промовець по українськи. Треба відмітити, що большевики використовували кожну вільну хвилю — на пропаґанду своїх кличів.

Дня 25. березня о год. 15-ій виїхав транспорт із Жмеринки. Вечором того дня переїхали ми через Винницю. На стації у Винниці одержав наш транспорт по дві пайки хліба. Згадую про це тому, що хліба тоді бракувало.

Дня 28. березня переїхали ми через Козятин. Вполудне були ми у Бердичеві, а вечером того дня доїхали ми на стацію Михайленки. Є це остання стація перед м. Чуднів, коли їдемо з Бердичева.

В Бердичеві на двірці одержав наш транспорт 300 нових російських крісів, 30.000 штук набоїв, 100 шруботягів, 100 баньок на оливу, 100 охоронків на мушки та трохи клоччя до чищення крісів.

Так І. Бригада ЧУСС переїхала на фронт проти поляків.

Дня 29. березня курені виваґонувалися і відійшли: І-ий до села Малі Коровинці, ІІ-ий до села Судичівки, ІІІ-ий до села Бацки. Штаб полку в селі Михайленках.

При 44. Совітській Дивізії.

Нашу Бриґаду приділено до 44-ої совітської стрілкової дивізії. Проти цеї самої дивізії боролися частини VII-ої Львівської Бриґади і II-го Корпусу УГА під Коростенем. Тоді згинув командант тої дивізії Шульц.

Відносний приказ[1]) до ваґоновання І-ої бриґади УСС звучав (наводжу його в цілости):

Команда І. Бриґади УСС. Ч. оп. 477. Бершадь дня 17. III. 1920. Приказ до ваґонування І. Бриґади УСС.

При ваґонуванню приходять на чергу:

1. Вся артилерія 400 осей — 4 трансп. по 50 ваг.
2. 1. п. п. УСС. 262 „ 3 „ „ 50 „
3. Телеґраф. Сотня 32 „ причіплений до 3. транспорту 1. п. п. УСС.
4. 3. піша ескадрона 42 „
   Провіянтура 12 „ 1 трансп. 50 ваг.
   Част. інтендантури 46 „
5. 3. п. п. УСС. 260 „ 3. трансп. по 50 ваг. прилучить малий транспорт по вказівкам командуючого транспортами.
6. Штаб Бригади і бул. сотня 104 осей — 1 трансп.
   1. кінний полк УСС 90 „ 1 „
7. Інтендантура 106 „ 1 „
8. 7. п. п. УСС. 260 „ 3 „
9. Технічна сотня 48 „ прилучити до 3. транспорту 7. п. п. УСС.

   Прочий матеріял і майно, лазарет — ОБОДІВКА, частина лазарету — ОЛЬГОПІЛЬ. Кінський лазарет будуть заваґоновані по вказівкам командуючого квартирами.
10. Відносно Коша УСС. прийдуть еще вказівки з Полевого Штабу ЧУГА та від 44-ої Совітської дивізії.
11. Тов. Байгерта назначується кермуючим транспортами і він має як найскорше відійти до РУДНИЦІ.

   При ваґонуванню придержується товариш Байгерт нинішнього наказу і зміняє чергу в ваґонуванню лише в виїмкових і дуже важних випадках, при тім мусить уважати, щоби використати завсігди всі ваґони, які будуть в його розпорядимости. Він має також кожного дня голосити Полевому Штабови ЧУГА потрібну скількість ваґонів. Тов. Колтунюка підчиняється як помічника товаришови Байгертови.
12. Всі відділи, які приходять в район РУДНИЦІ висилають до тов. Байгерта своїх ладункових, які інформуються у нього про час і спосіб ваґонування.
13. На станцію РУДНИЦЯ приходить сан. поїзд і є призначений в район на те, щоби забрати з собою захорівших в районі РУДНИЦІ. Він відїде на самому кінці до БЕРДИЧЕВА.
14. Іде до тов. Байгерта, 1-го, 3-го, 7-го п. п. УСС., 1-го Кінного полку, тов. Кнайфля для артилерії, тов. Верніша для технічної сотні і інтендантури.

За згідність Матійців.

Командант І. Бриґади УСС. Шаманек в. р.

Політком І. Бриґади УСС: Струхманчук.

---

[1]) Цей приказ і черговий одержав я до використання від б. четаря Колтунюка. П. М.

(Далі буде).

В українській дипльоматичній службі
в роках 1915—1923.

Написав: *Осип Назарук.*

В моїм житті займався я працею в пятьох областях*): 1. у пресі від р. 1900 до тепер, 2. устною аґітацією між своїм народом від р. 1902 до тепер (в останніх літах мало з причини недуг та браку часу), 3. працею в адвокатурі від р. 1912 до 1933 і 4. в українській дипльоматії від р. 1915 до 1923, 5. В міжчасі писав я історичні повісти. Все те робив я переривано, бо час був дуже неспокійний.

Працю в кожній з тих областей уважаю дуже відповідальною, та найбільш відповідальна мабуть дипльоматична праця. Звичайно кажеться і пишеться, що слово дипльомата тоді має значіння, коли за ним стоїть сила добре зорґанізованого війська. Одначе та справа зовсім не така проста, як виглядає. Велика війна доказує, що Німеччина мала найлучше зорґанізовану армію зі всіх країв світа, а її тодішня дипльоматія допровадила чи допустила до того, що на Німеччину кинувся майже цілий світ. А з другої сторони знаємо, що були народи, які на своїй території не мали ніякої зорґанізованої військової сили, а їх дипльоматія довела або дуже причинилася до того, що ті народи осягнули державну самостійність, як прим. чехи. З того ясно, що в области ділання дипльоматії можуть рішати також інші чинники, яких не можна заздалегідь предвидіти, в першій мірі хвилева констеляція, яка зложиться в рішаючий момент (хоч розуміється, що думки, які її опановують, знов же можуть бути приготовані дуже наперед пропаґандою, якої вплив не дається сконтролювати). Ту абсолютну непевність висліду ділання дипльоматії віруючий чоловік пояснює собі рішенням Провидіння божого, а невіруючий припадком чи припадками.

Та в кожнім разі дипльоматична служба вимагає дуже солідних, рухливих і передовсім підготованих людей, які зналиб під кожним оглядом минувшість і сучасність двох країв і народів: свого і того, що їдуть до нього. Без того не можна говорити про властиву дипльоматію, тільки хіба про спроби в тій области. Гадаю, що до таких спроб належить українська дипльоматія з часів великої европейської війни та повоєнних, з виїмком дипльоматії гетьманської, бо в ній працювали і досі працюють фахово підготовані люди.

Мою першу дипльоматичну службу розпочав я в тій країні, що в союзі з нею українська державність кінчила своє існування в XVIII. столітті, себто у Швеції, куди я виїхав зимою 1914/5 р. на припоручення Союзу Визволення України, майже безпосередньо по випущенні з австрійського концентраційного табору в Талергофі, де мене держали як „москвофіла", хоч я з москвофільством тоді завзято боровся. Головний орґанізаційний центр СВУ був тоді у Відні, головою його був у тім часі Андрій Жук, відомий кооперативний діяч, по переконанням соціяліст, але чоловік практичний з вродженим розумом, самоук, чи радше те, що анґльосаси називають „сельфмейдмен". Від нього одержав я інструкції та гроші на дорогу. СВУ це була орґанізація наддніпрянських українців, яка вживала також до роботи галичан, але в управі рішали тільки наддніпрянці. Підпирали ту орґанізацію центральні держави. Зі Стокгольму мав я сконтактуватися з Симоном В. Петлюрою, що був тоді у Москві, що я й виконав. Далі мав я спробувати навязати взаємини з урядовими колами Швеції та зі шведською пресою. Готовий матеріял до оповіщення віз я з собою в формі праці д-ра Льонґіна Цегельського, я мав її дати до перекладу в Швеції та оповістити, крім того інформувати шведську пресу й визначніших людей у Швеції про українські справи і державницькі змагання, зорієнтувавшися на місці. Все те я по можности виконав. Звіти з моєї діяльности, всі писані моєю рукою (бо на машині я ще тоді писати не вмів), висилав я через австро-уґорську амбасаду до СВУ у Відні й вони доходили, що ЗСВУ потверджував мені.

Австро-угорська амбасада в Стокгольмі була тоді в руках мадярів, з якими я говорив по німецьки. Німецьку мову бодай в тім часі знали також всі шведські інтеліґенти, з якими я зустрівся. Я почав учитися по шведськи, але не була це легка річ. Та й часу не мав я багато. Лист покійного вже А. Єнсена, тоді бібліотекаря при Інституті Нобля, поміг мені навязати взаємини в Швеції. Був я м. і. на авдієнції у тодішнього шведського міністра загрaничних справ, який одначе боявся як огню всякого непорозуміння з царською Росією й зовсім з тим не крився. З визначніших людей був я у пок. вже професора історії Ґерне (чит. Єрне) в Упсалі та у Свена Гедіна. Удалося мені добратися й до більших пресових орґанів Швеції. Та назагал заінтересування в Швеції українською справою як і всякими іншими справами, що їх видвигнула велика війна, було під кутом: не наробити неприємностей своїй державі. Свен Гедін, відомий подорожник і тоді один з найславніших людей в цілім світі, якого я просив написати статтю в українській справі до шведської преси, відмовив моїй просьбі: очевидно було йому невигідно наражувати собі уряд Росії, якого потребував у своїх подорожах по Азії.

Зі Швеції переїхав я до Норвеґії, отримавши поручаючі листи від проф. Єнсена. В Норвеґії зустрів я на своє здивування більше прихильности до української справи, ніж у Швеції. Тодішний міністр заграничних справ Норвеґії довго мені вияснював, що ключ до рішення української справи у руках Анґлії й давав справді сердечні поради, що маємо робити в нашій ситуації. Докладний опис тої авдієнції переслав я СВУ та

*) Ця стаття з технічних причин не ввійшла до Календаря-Альманаха „Ч. К." на 1939 р.

одержав потвердження, що він дійшов, таксамо як моє листування з С. Петлюрою. Розумних порад норвежського міністра наші політики у Відні не використали (ходило про поведінку представництва австрійських українців).

Архів СВУ зберігся за кордоном, на жаль, відписів моїх звітів не міг я отримати, тому не можу докладніше представити моеї роботи за кордоном.

Дальші мої заходи згадаю тільки побіжно.

По упадку Австро-Угорщини перші мої дипльоматичні переговори були з поляками у Львові, ведені разом з д-ром Л. Цегельським на припоручення Української Національної Ради, в перших днях листопада 1918 року, в будинку Промислової Палати. Дійшли ми туди пізним вечором, серед постійної стрілянини з обидвох сторін, української й польської. Ходило про хвилеве перемиря.

Дня 5. XI. 1918 р поїхав я з доручення Української Національної Ради автом на Золочів—Броди до Києва, до гетьмана Павла, разом з інж. Шухевичом. Перебіг і вислід авдієнції у гетьмана Павла оповістив я в моїх споминах у книжці „Рік на Великій Україні", виданій у Відні літ тому близько 20. Лишився я на В. Україні й був звязковим з доручення УНРади при уряді Петлюри. Там мав я часті нагоди полагоджувати ріжні справи з представниками німецької армії. Про це писав я в часописах і в згаданій вище книжці.

В часі переходу правительства галицького диктатора д-ра Евгена Петрушевича через Дністер переговорював я з румунами й депешував з успіхом до батька теперішнього короля Румунії, в справі хвилевого азилю для Галицького Уряду.

З Відня висилав мене диктатор Петрушевич на переговори з тодішним представником СССР, Літвіновом, який в тім часі був у Копенгазі, в Данії. Він привязував таку вагу до нашої справи, що приняв мене перед зголошеними вже послами ріжних інших держав. Зі мною їздив тоді до Літвінова д-р Лука Мишуґа. Ті переговори описав я свого часу в „Новій Зорі".

В році 1920 брав я в характері заступника голови участь у делеґації, яку Галицький Диктатор вислав до Риґи. Головою був д-р Кость Левицький. Описав я це в окремій брошурі п. з „Галицька делеґація в Ризі 1920 р.". Там оповістив я і всі документи звязані з працею тої делеґації.

В літі 1922 р. вислав мене Галицький Уряд в характері галицького посла до Канади, де я працював разом з проф. Іваном Боберським, головно уряджуючи віча між нашим народом і збираючи гроші для Галицького Уряду. Коли Рада Амбасадорів в березні 1923 р. признала Галичину Польщі, прийшлося зліквідувати галицькі посольства, між ними й посольство в Канаді. Ми це й виконали. Остало ще було кілька тисяч долярів з призбираних нами грошей. Проф. Боберський був за тим, щоб вислати їх Петрушевичеві, а я був за тим, щоб вислати їх до краю, до Львова, на місцеві потреби. Ми постановили були на початку і так вписали в банкові книги, що вкладати гроші на конто нашого посольства має право кожний з нас, але виймати можемо тільки оба **разом**, то значить я і проф. Боберський. Отже без його згоди я не міг тих оставших грошей вислати до Галичини. Та по яких двох тижнях проф. Боберський дався переконати, що більше рації промовляє за висилкою тих грошей до краю. Отже оставші гроші посольства вислали ми до Львова з тим, що про їх ужиття мали рішати три істнуючі тоді галицькі політичні партії. Тепер признаю, що рацію мав тоді проф. Боберський, а не я: гроші оставші треба було вислати тому, хто нас уповажнив до їзди за кордон, хоч він тоді й накладав уже з силами, яким ми були противні. Наперед треба було розійтися льояльно зі своїм шефом, а потому протестувати проти його політики. Та чи ми мали яку традицію поведення? Хто з наших людей був перед нами на такім полі? Хто лишив нам які небудь вказівки?

Тому й лишаю це своє признання, що я зробив зле і ще потягнув за собою другого, щоб на будуче наші люди знали, що так поступати не треба: навіть коли поглядами розходиться хто зі своїм шефом на дальше ведення політики чи якої небудь іншої справи, то не повинен оставляти його, не полагодивши по його думці справ, які розпочав вести і які треба полагодити. Також всі таємниці поручені чоловікові в часі доброго з ним пожиття повинні бути безумовно збережені навіть тоді, коли люди розійшлися в гніві й не могли вже потому порозумітися. Це дуже важний життєвий досвід особливо в такім положенні, в якім є наш нарід і наша справа.

Українська військова і воєнна література

II. „Табор“, воєнно-науковий журнал. Замітки про 16—30 число[1]).

Написав: *О. Думін.*

Низка зошитів журналу „Табор", яку обговоримо понижче, появилась в Варшаві на протязі 1932—1936. рр. Від 1933. р. журнал перемінив свою піднаголовну назву з воєнно-літературної в воєнно-наукову і від того часу працює по іншій трохи як дотепер програмі. Він став органом фахового вивчування військової і воєнної справи у всіх її ріжноманітних проявах. „Сирого матеріялу", — спогадів, причинків і спроб нарисів з історії визвольної боротьби України, яка щойно складається, „Табор" більше не поміщує. Цей матеріял публікує окремий добре поставлений журнал: „За Державність", що виходить[2]) також в Варшаві стараннями української наддніпрянської військової еміґрації, а головно заходами полк. Садовського.

Свою назву воєнно-наукового журналу носить „Табор" справедливо. Його рівень в згаданому періоді, особливож від 1933. р. піднявся. Більшість поміщених в „Таборі" статтей написана зі знанням предмету, деякі навіть з високою військовою ерудицією. Як і в попередних числах на перше місце, з огляду на якість статтей, спосіб їх опрацьовання, викладу і висновків, висуваються: сот. О. Переяславський, пполк. В. Колосовський, лейтенант фльоти С. Шрамченко, далі сот. Ю. Науменко, пполк. Т. Омельченко і др. Олексіюк. Статті підполк. В. Колосовського поміщено тільки в трьох перших нами обговорюваних числах „Табору", в дальших назвиська цього фахового військового письменника не зустрічаємо. Статті сот. Переяславського, в котрих він займається воєнною історією, справді вартісні не тільки з огляду на зібраний матеріял, але і на тенденцію — розкрити перед очами сучасних українців великі скарби найкращих воєнних традицій наших предків. Тільки статтю: „До нашої термінольоґії“ (число „Табору“ 24) — мусимо назвати невдачною.

Та перегляньмо поміщені в журналі праці в певному порядку. Для орієнтації розмістили ми його по такій схемі: 1. військово-воєнна ідеольоґія, орґанізація і тактика; 2. воєнна техніка; 3. воєнна історія; 4. воєнна педаґоґія; 5. статті політично-ідеольоґічні і 6. статті на актуальні військові теми.

На чоло першої ґрупи статтей ізза її підставового характеру слід поставити працю пполк. Колосовського: Перегляд стратеґії (ч. 17). Це область, на котрій кожний автор може обертатися більш свобідно, як на інших стислих, екзактних областях військової науки і воєнної штуки. Автор скористав з цеї свободи рухів і висказав про стратеґію кілька думок, що в товаристві військових, колиб на цю тему зійшла балачка, викликалиб живу дискусію, суперечки і деякі закиди в сторону автора. Чи справді „вмерла клясична стратеґія" — як твердить автор. На це питання годі тут давати відповідь, але треба зазначити, що вона, колиб взяти за її основу безсмертний твір Клявзевіца „Vom Kriege" — не покривалабся з думками В. Колосовського. Це щодо загального; щодо конкретного автор каже: „Так само не вдалася Людендорфові й його велика операція проти Росії в літі 1915. р." Колиб протиросійська офензива в 1915. р. була поведена так, як це пропонував ґен. Людендорф (всупереч ґен. Фалькенгайнові — гляди воєнні спомини ґен. Людендорфа, стор. 112—120) — то мабуть більшість воєнних російських сил булаб пропала в „польському мішку", який збирався для неї зшити ґен. Людендорф.

В томуж числі звертає на себе увагу стаття сот. Ю. Науменка: „Орґанізація української кінноти в майбутній війні". Стаття має дати товчок до дискусії на цю тему. Сам автор висловлюється за кінною дивізією з 4-ох полків. Про це саме пише і пполк. Т. Омельченко в статті: Гадки про орґанізацію кінноти. Цей останній автор заступає погляд про доцільність 3-ох полкової дивізії.

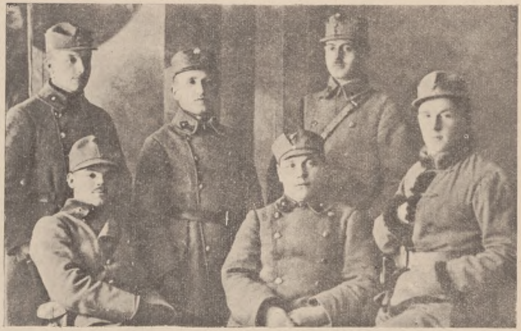
Коли ми вже при кінноті, то згадаємо і інші статті про цей рід зброї. І так в ч. 18. пполк. В. Колосовський дає добрий огляд: „Орґанізації кінноти в сучасних арміях", при чому говорить він майже виключно про західно-европейські армії і упадок значіння кінноти в їх. Полк. К. Бунчук пише в ч. 20 про: „Маскування кінноти від авіяції", в числах 24 і 25 про: „Марші кінноти", а в ч. 27 про „Бойовий марш кінноти". Статті цього автора стислі, ядерні і ограничаються до головного. Загально марші розглядає О. П. в праці „Техніка сучасних маршів" (ч. 16).

Поняття про суть війни і її елементів дають статті пполк. Т. Омельченка: „Навколо модерного бою“ (ч. 18) і В. Колосовського: „Модерна авіяція" (ч. 19). Перша стаття займається головно значінням, силою огня всіх видів бойового огня і передпосилками його найбільшої успішности. Друга основами тактики летунства і орґанізації цього роду зброї. Орґанічно сюди треба віднести статтю сот. І. Барила: „Протилітакова артилерія" (ч. 17 і 18). Про артилерію є ще такі статті: Ю. Науменка: „Артилерія аванґарду" (ч. 21), сот. Забєлла: „Стріляння легкої польової артилерії по невидкохідних наземних цілях" (ч. 26) і полк. П. Крицького: „Боротьба артилерії з танками“ (ч. 28/29).

Сот. Барило дає загальний начерк задач і тактики протилетунської артилерії та її орґанізації, але описує тільки два зразки французьких протилетунських гармат, хоч обсяг теми зазначений в заголовку вимагавби ширшого огляду ріжних

[1]) Замітки про 1—15 число були друковані в „Літописі Червоної Калини“ з 1937 р. ч. 7—8.

[2]) Дотепер появилося вісім томів.

Самбір, січень 1919 р. Старшини запасного куреня. Стоять від ліва до права: чет. Іван Рибак, хор. Ґоцький; сидять: пор. Петро Прибитківський, о. Кушлик, курат. пор. Михайло Хроновят.

типів гармат призначених для поборювання літаків. Стаття полк. Крицького приносить цікаві дані про поступи, які осягнула протитанкова артилерія від закінчення світової війни. Полк. Колосовський знакомить читача з піхотною гарматою і її конструкцією в ріжних краях Европи. Врешті пполк. Омельченко інформує коротко в статті: „Армія і залізниці" про найважніший транспортний засіб в війні. Летунству посвячені також статті чужинецького автора, французького пполк. І. Л. Морей де Морана: „Військова авіяція" (ч. 22) і „Французька повітрова армія" (ч. 25 і 26).

„Ініціятива", про яку розправляє сот. Ю. Науменко в 18 числі „Табору" буде завсіди одною з найбільш цікавих теоретичних тем з области стратеґії. Як далеко має проявити командант ініціятиву, коли вона на місці, колиж знова вона недоцільна — на те питання не дасть ніхто ніколи сталої і певної „рецепти". В одній бойовій ситуації ініціятива команданта чи підкоманданта принесе великі успіхи, в другій великі шкоди. Все залежить тут від інтуїції і орієнтаційних здібностей відповідальних осіб, згл. осіб, що її проявляють. Певне одначе те, що ініціятива є можлива і доцільна в армії високого боевого духа. На цю останню тему приносить „Табор" ч. 19. добре опрацьовану статтю сот. Б. Монкевича: „Військовий дух і його значіння". Заключені в ній думки слідби спопуляризувати серед української суспільности. Бо і політична боротьба без бойового духа засуджена на невдачу.

Виключно піхоті присвячені статті: Ю. Науменка: „Стрілецький полк" (ч. 20), в якій автор виставляє постуляти його доцільної орґанізації, стаття П. М-та: „Піхотний рій" (ч. 21) і стаття полк. Бунчука: „Бічна сторожа" (ч. 30). В статті М-та узгляднено передовсім большовицькі і польські бойові правильники.

Военно-морські справи порушує лейтенант фльоти С. Шрамченко в нарисах: „Підводний човен і сучасні засоби його рятування" (ч. 19); „Рятування підводних човнів" (ч. 23); „Бойове значіння підводних човнів" (ч. 24); „Узброєння підводних човнів" (ч. 25, 26 і 28/29) та „Засоби боротьби з підводними човнами" (ч. 30). Статті написані фахово і цікаво до тогож людиною, що нетільки визнається в военно-морському ділі, але слідить пильно за поступом наводної і підводної зброї в новіших часах. І чим більше молодих українців заохотить автор до вивчення, хотяйби теоретично, военно-морських справ, тим краще. На Козацькому морі жде в найближчий час молоде покоління велика задача. Суверенність української держави булаб неповна, колиб не заняла на Чорному морі панівного становиська.

Другу ґрупу статтей розпочинає нарис пполк. Омельченка: „Машина й мотор у модерній армії" (ч. 16 і 17). „Важливий чинник руху — мотор — був на початку Великої Війни — каже автор — у війську новиною. Тільки з ходом цієї війни мотор набрав такого значіння у военній справі і так поширився у війську, що модерна армія без вживання мотору вже стала неможливою. Без мотору годі досягти потрібної нині великої оперативної рухливости армій. Без мотору не можливе користання танками і панцирними возами".

Машини: отже всякого роду скорострілі, міномети, піхотні гармати, танки, панцирні авта і літаки і мотори, що їх передвигають — це знак, в якому йде розвиток всіх модерних армій. „До таких машино-моторних армій — замічає автор — ми тимчасом ще не доросли. Але машина та мотор набирають у военній справі що далі більшої ваги". Стаття дає добрий перегляд машинової зброї, особливож типів модерних танків. Про тактичні досвіди змоторизованих і змеханізованих стягів та відділів в ріжних европейських арміях розповідає Ю. Науменко в статті: „Моторизація і механізація війська" (ч. 23). Сюди до певної міри належить і стаття тогож автора: „Підсумки і перспективи" (ч. 26), в якій ставля-

ються проґнози обличчя будучої війни власне в звязку з поступом военної техніки.

До цьогож розділу можнаби віднести коротку статтю пполк. Марущенка-Богданівського про „Хемічну війну" (ч. 27), колиб він не був ограничився тільки на історичному нарисі — на розповіданню про початки вживання ґазу на зах. фронті, а був розказав також про сучасний стан цеї зброї. Цю недостачу в журналі заповнила праця полк. А. Крицького про: „Сучасні отруйні річевини та їх значення, як бойового засобу" (ч. 30). Правда вона написана на основі російських і чеських військових журналів, але вона своє призначення інформації сповняє.

Третя ґрупа статтей: военно-історичних заступлена в більшости працями сот. Переяславського. Автор їх імпульсивний і схильний робити деколи надто скорі і смілі висновки, одначе методи його аналізи історичних явищ і ясний виклад рівноважать ці недостачі. Йдучи хронольоґічно назвемо його першу статтю: „Похід царя Дарія проти Скитів" (ч. 27 і 28-29), в якій він опонує поглядові проф. Щербаківського висловленому на цю справу на одному викладі. Та в своїх виводах сот. Переяславський загнався таки за далеко. В другій статті „Стратеґічні будови київської землі" (ч. 21) подає автор відомости про систему укріплень (кріпости і лінії на взірець римських — limes) київської держави в часі її розквіту.

Третя стаття О. Переяславського: „Українська военна доктрина в битві на Куликовому полі" (ч. 18) одна з найкращих праць цього автора. В ній подає він характеристику українського і московського духа і старо-української военної школи, що так славно виявила себе в згаданій битві на Куликовому полі в 1380 р., яка дала Московщині змогу звільнитися зпід татарської зверхности, стануги на власні ноги, скріпитися і розпочати ряд підбоїв, жертвою котрої зробилася опісля і українська земля. Заслуга в розгромі хана Мамая, хотяй як це стараються скрити російські історики, припадає — як це льоґічно довів сот. Переяславський — українським стягам і українському стратеґові Боброкові.

В четвертій статті „Воевода Остафій Дашкович" (ч. 24) порушено автором початки українського козацтва зглядно його формування в силу, яка завдяки саме воеводі Дашковичові, освідомила собі вже свою ролю і мету. Стаття складена на основі Історії М. Грушевського, не дає нічого нового, а ставляє собі тільки за ціль пригадати українській суспільности величню постать пограничника О. Дашковича в 400-ліття його смерти.

Слідуючою працею сот. Переяславського є: „Українська збройна сила в Наполеонівських війнах 1812—1814 рр." (Табор ч. 19, 23, 25 і 26). В ній розповідається про те, як в скрутну для Росії хвилину, коли Наполеон рушив на Москву, російська головна команда рішила, як каже один російський історик: „покористуватися звісним наклоном українського народу до военного діла" і видала розпорядок відносно формування українських добровольчих стягів, щоб вони ратували російську державу перед великим корсиканцем.

Царський указ відносно формування згл. віднови українського війська на Україні не проминув безслідно. „У глибинах народніх — пише сот. Переяславський — ще живі були спогади про минуле і цей заклик знайшов подивугідний відгук. Охоту вступити в „Українське Військо" виявила не тільки молодь, але також 70-літні беззубі та підсліпуваті діди і після першого набору появилась потреба зробити відповідний одбір". Тут слід завважити, що автор невлучно затитулував свою працю. Російське правительство давало дозвіл на орґанізацію не української „збройної сили", під чим розуміється всі роди зброї, а тільки здебільша кінноти.

Українські „козацькі полки" віддали справі звільнення Росії від французького наїзду великі послуги. Їхні бойові чини мусіла відмітити і російська історіоґрафія. Розуміється собі, своїй українській справі на шкоду, а на користь російському імперіялізмові. Українська національна справа від цього факту, від факту оборони російської імперії і організації значних військових сил не позискала нічо. Українська провідна верства, що ще перед самим кінцем XVIII. ст. леліяла сепаратистичні думки, присвоїлась врешті до воза московського деспотизму і чим дальше, тим безвільніще бігла за ним на припоні, засвоеної собі по волі чи неволі. — общерусскої ідеї і своїх особистих користей.

Тепер здала вона свої політичні позиції. Її опозиційна частина втратила також свою енерґію і давала вислови свойому невдоволенню тільки на словах, але не на ділі. Хвиля для того, щоб порахуватися з Москвою була принагідна; Наполеонська армія дійшла до столиці Росії і в такому положенню українські формації могли багато заважити на висліді французько-російської кампанії. Колиб була „рушилася" Україна, то Наполеон мабуть достроївби відповідно свої пляни. А звісно, що французький цісар цікавився Україною і перед випiавою до Росії написав один французький історик спеціяльно для нього історію України.

В статті „Остання Збройна Сила Старої України" (ч. 27), знайомить нас автор з формуванням трьох українських козацьких полків російською владою в часі польського повстання в 1863 р. Ця справа дотепер дуже мало розсліджена і автор переповідає власне тільки дотичні укази занесені в: „Полное Собраніе Законов Россійской Имперіи".

Звістки сот. Переяславського про українські військові формації по російській стороні в 1812-1813 рр. доповнив і справив С. Сірополко (молодший) в статті: „Українська кінно-козацька дивізія в Наполеонівських війнах 1812—13 рр". (ч. 28—29) на основі журналу полк. Похвиснева, якого сот. Переяславський не зміг розшукати при писанню своєї праці.

Відділ історичних статтей продовжує розвідка сот. Ю. Науменка: „Армія без вождів" (ч. 19-20). Автор розбирає перші военні німецькі і французькі операції в 1914 р. з метою показати, яких

похибок допустилася Найвища Команда одної і другої сторони і наскільки ці похибки не відповідали духові стратеґічної доктрини, а зокрема плянові маршала Шліфена. Вартість розвідки обнижує трохи те, що вона не оригінальна, а оперта на праці одного польського старшини.

Правда, українські військові автори як еміґранти не мають змоги слідити безпосередньо за розвитком модерних армій, воєнної техніки та орґанізації. Тому при писанню того рода статтей мусять спиратися на праці чужинців. Щож до історичних праць то тепер вже стоїть їм до розпорядження стільки джерельних публікацій, що не має потреби користуватися джерелами з другої руки.

С. Шрамченко дав в цьому відділі дві менші статті: „Український Морський Ґенеральний Штаб в рр. 1917—1920" (ч. 16) і „Український Головний Морський Штаб в 1917—1921 рр." (ч. 21).

Часів по припиненню визвольної боротьби дотичать статті полк. Порохівського: „Українська військова еміґрація в Румунії" (ч. 16 і 17) і ппolк. В. Проходи: „Українська військова еміґрація в Чехословаччині" (ч. 24 і 25).

Військово-педаґогічна ґрупа заступлена статтею полк. Бунчука: „Виховання і початкове школення вояка" (ч. 23). Політично-ідеольоґічна обіймає статті Й. Бербенця: „Симон Петлюра" (ч. 16) та Проходи: „Симон Петлюра Вожд Українського Війська" (ч. 28—29). Обі статті возвеличують Петлюру як найбільшого героя нашої визвольної боротьби дискретно промовчуючи такі факти, як: поборювання Петлюрою „українського мілітаризму", введення ним большевицького принципу виборности старшин, який зруйнував до решти армію Ц. Р. і потурання тому хаосові в військовому ділі, яка перейде в нашу історію під „ославленою" назвою — отаманщина.

Окреме місце серед матеріялу, вміщеного в тих числах „Табору" займає більша праця д-р Т. Олексіюка: „Українські кольоніяльні землі" (чч. 17, 18, 20, 21 і 22). Ця старанно опрацьована розвідка про Зелений Клин, Далеко-Східний Край, Сірий Клин, Близький Східний Край і Казакстан має на меті не тільки запізнати українську суспільність з тими просторами заповненими українським хліборобським елементом, але і означити його ролю в майбутній розбудові української державности після упадку Совітів і розпаду червоної московської імперії.

Спосіб думання і арґументування автора сміливий і наскрізь націоналістичний і беручи справу зі становища перспектив будучности власне цих потенціяльних сил, що криються в українському народі — реалістичний. Д-р Олексіюк вперше начеркує українському імперіялізмові конкретні шляхи і подає йому дороговкази. По нашій думці він одначе за мало узгляднив цей паназійський рух, що його започаткувала так маркантно в останніх часах — Японія. Почасти те, чого бракує в статті д-р Олексіюка, знаходимо в статті П. М-та: „Сучасна політична і воєнна ситуація Японії та перспективи збройного її конфлікту з СРСР" ч. 22). Цей останній автор робить остільки похибку, що уважає японців за сентиментальних політиків і думає, що з ними моглиб українці заселюючі Далекий Схід — зговоритися. До тої ґрупи статтей належить стаття Ю. Науменка: „Червона Армія" (ч. 27 і 28-29) і йогож „Дозброєння Німеччини" (ч. 30). Першій статті можнаб закинути, що вона, як на важність обговорюваної справи і потреби докладного ознайомлення українського вояцтва з будучим противником — за коротка.

Врешті слід згадати одну особливу статтю, то є І. Вислоцького: „Майбутня державна еґзекутива в Україні" (ч. 24, 25, 26). Називсько автора відоме з „Літопису Червоної Калини", де поміщені його спомини про побут в російськім полоні, при С. С., а потім про службу в Галицькій Армії, а саме в її розвідчому рефераті. Названа стаття займається також питанням орґанізації, праці розвідчо-поліційних установ і тайної військової розвідки в прийдешній українській державі — отже вийшла зпід пера доволі компетентної в цій справі людини.

Не пошкодилоб, якби якнайбільше українських вояків прочитало цей нарис і усвідомило собі, що таке військова розвідка, бо в нас панують на цю справу доволі хибні погляди. В нас тайну військову розвідку, що являється також зброєю для поборення ворога, тільки зброєю з іншої матерії як кріс, гармата або літак (цю зброю зовуть анґлійці — intelligency service!) — змішують зі зрадою і через це qui pro quo витискають її поза рами чесної вояцької служби (пор. Спомини д-ра Трильовського, д-ра Шухевича і О. Степанів). Принайменше ті, що уважають себе покликаними будувати в будуччині українську державу повинні познакомитися зі всіми засобами, що безпосередно або посередно можуть послужити цій меті.

Загальне враження з журналу „Табор" додатне і приємне. Коли є люди, які серед невідрадних еміґрантських умовин не занедбують студій над військовим ділом і дають в більшости навіть цінні розвідки з цієї области, то наша збройна сила в недалекому будучому може не піде на шлях дилетантизму, як колись.

Приватні ґімназійні курси в Сколім 1918 р.

Написав: *о. Михайло Мосора.*

В 1918 р. перед розпадом Австрії положення українців в Галичині у великій мірі покращало. До цього причинився в великій мірі Берестейський Мир, заключений центральними державами з Великою Україною, а ще більше, коли в додатку польські уряди в Галичині перевели солідарно одноднєвний штрайк, як протест проти цього мира в дні 18. березня 1918 р.

Скільська молодь по скінченню народної школи в Сколім хотіла дальше вчитися та не мала нагоди, бо удержатись в Стрию було за дорого, а доїзджати невигідно. Тому скільські українці загадали улаштувати приватні ґімназійні курси в Сколім. Справа пішла дуже легко. Комітет пішов до місцевого старости і заявив про свої наміри. Староста приняв це до відома і не робив ніяких перешкод. Ішло тепер про найважнішу справу, а саме про зібрання фондів. З тою метою розіслано повідомлення до всіх парохіяльних і громадських урядів в повіті про заложення ґімназійних курсів з проханням жертвувати щось на цю ціль.

Вислід був надсподіваний і так:

1. Громада Сколе зложила 200 кор.
2. Громада Побук зложила 100 кор.
3. Громада Тухля зложила 500 кор.
4. Громада Ялинковате зложила 483 кор.
5. Громада Корчин Рустикальний зложила 342 кор.
6. Громада Корчин Шляхотський зложила 60 кор
7. Громада Стинава вижна зложила 499 кор.
8. Громада Сопіт зложила 140 кор.
9. Громада Рожанка нижна зложила 379 кор.
10. Читальня „Просвіти" в Стинаві нижній 1109 кор.
11. Читальня „Просвіти" в Рожанці нижній 123 кор.
12. Читальня „Просвіти" в Рожанці вижній 1000 кор.
13. Збірка на „Маківці" 150 кор.
14. о. Андрій Дубицький, парох Побука 30 кор.
15. Н. Н. Збірка в церкві в Труханові 101 кор.

В протязі трьох місяців зібрано 5286 корон.

На початок була це досить поважна сума, щоби винаймити льокаль на поміщення курсів і спровадити книжки та найпотрібніший інвентар. Дальші кошти, а то: платню для учителів мали покривати учні місячно по 30 кор. і це принесло дальших 5165 кор. Наука почалася 15. X. 1918 р. Відразу отворено три відділи.

На 43 учеників було 31 українців, 9 жидів і 3 поляки. Комітет тримався методи научування після пляну реальної ґімназії. Розписано конкурс на посаду фахового управителя, однак ніхто не зголосився. Зголошувалися лише академіки до науки поодиноких предметів. Управу курсів мусів вести місцевий парох о. Михайло Мосора, який займався теж завідуванням фінансів.

Предметів учили:

1. Релігії — о. Михайло Мосора.
2. Української мови — Василь Юзвяк.
3. Польської мови — Володимир Мосора.
4. Французької мови — Ірина Шабіянич.
5. Німецької мови — Чубатий.
6. Латинської мови — Осип Сокач.
7. Математики і фізики — Роман Шпитко.
8. Історії і ґеографії — о. Михайло Кліма.
9. Рисунків — Онуфрій Курдидик.

За годину науки платилося по 6 кор.

Видатки були такі:

1. Платня учителям — 8558 кор.
2. Чинш за льокаль — 900 кор.
3. Анонси в часописах — 116.17 кор.
4. Закуплено підручники шкільні за 310.80 кор.
5. Подорож до Станиславова — 416 кор.

Всі видатки виносили 10.300.97 кор.

В порівнанню з доходом осталася готівка 150 кор., які поміщено на вкладкову книжечку „Дністра" ч. 118560 яка однак здевалювалася.

Наука зачалася аж 15. жовтня 1918 р. і тревала без перешкоди до 18. січня 1919 р. Перенняття влади українцями в нічім не перешкодило в провадженню ґімназійних курсів. Аж 18. січня 1919 р. дістала управа тих курсів службовий листок від Повітової Команди Українського Війська ч. 65 такого змісту:

До Управи Ґімназійних Курсів в Сколім на руки о. Мосори

Службовий листок ч. 165.

Сколе, дня 18. січня 1919 р.

Повідомляється Управу Українських Ґімназійних Курсів, що дня 1. XII. 1918 Повітова Військова Комачда в Сколім зареквірувала мешкання Вольфа Кляйна, в котрім поміщується Українська Гімназія. Всі претенсії щодо оплати чиншу зі сторони Управи Гімназії з днем 1. XII. 1918 р. гаснуть.

(підписаний)

Сабат (пор.).

округла печатка по середині лев, а навколо нього напись: Повітова Команда Українського Війська Сколе.

Через те перервалася наука на два тижні, бо не легко було найти відповідний льокаль на поміщення курсів. Щойно по двох тижнях найдено відповідний льокаль в камениці при вулиці Мироновича. Однакож мимо заявлення Військової Команди, що Управа курсів не відповідає дальше за чинш, власгитель помешкання Вольф Кляйн заскаржив 20. квітня 1920 р. о. Мосору до суду за чинш, бо Військова Управа не платила йому чиншу, заслонюючись тим, що з о. Мосорою робив угоду щодо чиншу. Однакож суд увільнив о. Мосору від плачення чиншу мотивуючи свій вирок тим, що коли Військова Команда зареквірувала це помешкання на свої потреби, то проти цього нема жадної апеляції. По двох тижнях зачалася наука, однаковож не на довго, бо дня 14 квітня 1918 р. дістала Управа від Державного Повітового Комісаріяту наказ замкнути курси такого змісту:

Державний Комісаріят Сколе
(над ним тризуб)

Ч. 3134/Др Сколе, дня 14. квітня 191 р.

До
Заряду школи
в Сколім.

В наслідок поширення пошести плямистого тифу між населенням замикаю школу до 4. мая 1918 р.

Повітовий Комісар
Ст. Корженьовський.

Вслід за тим друге письмо на польськім писальній машинці такого змісту:

Ч. 3516 Сколе, дня 6. мая 1919 р.
Держ. пов. Комісаріят в Сколім
До
Заряду школи
приватної української гімназії
в Сколім.

В наслідок поширювання ся дальше плямистого тифу замикаю школу до дальшого зарядження.

В Сколім мається розпочати наука з днем 12. мая 1919.

Державний повітовий Комісар.
під тим округла печатка навколо напис:
Державний Повітовий Комісаріят Сколе
по середині Тризуб. Підпис не читкий.

(Комісарем був вже тоді доктор Голубовський.)

Оба зарядження Комісаріяту були неконче потрібні, бо в самім Сколім не було ані одного випадку тифу. Був лише тиф в двох громадах, а то в Славську і в Синевідську ниж. Однакож управа курсів не могла тим зарядженням супротивлятися.

Наука зачалася наново 12. мая 1919 р. однакож тривала недовго, бо лише до 23. мая, бо в тім часі прийшли до Сколього польські війська.

До гімназійного комітету належали:

1. Посол Лев Левицький.
2. Парох о. Михайло Мосора.
3. Шкільний інспектор Онуфрій Курдидик.
4. Урядник староства Степан Корженьовський.
5. Міщанин Іван Фурович.

Комітет висилав в половині березня 1919 р. п. Курдидика до Секретаріяту Освіти в Станиславові з повідомленням про ведення курсів і по дальші інструкції. П. Курдидик був на авдієнції у секретаря Освіти д-ра Артимовича, у референта середнього шкільництва д-р Сабата. і в управителя реальної гімназії Грицака, який подав пляни научування до І. і ІІ. кляси реальної гімназії. П. Курдидик вернув з тими плянами до Скольо го, одна не довго тут уже побув, бо з початком квітня 1919 році покликав його секретар Освіти д-р Артимович на референта народнього шкільництва до Міністерства Освіти в Станиславові, де він перебув до 25. травня 1919 р.

СПИСОК ПОЛЯГЛИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ ЗІ СЕЛА СЛОВІТА, ПОВІТ ПЕРЕМИШЛЯНИ.

ІІ. Курінь, 1 Полк У. С. С.

1. Ст. десятник Юськів Семен.
2. Дес. Гуркало Іван.
3. Стар. стрілець Влошин Микола.
4. Стрілець Хахула Дмитро.
5. Стрілець Борух Теодор.
6. Стрілець Заверчук Стефан.
7. Вістун Мариняк Іван.
8. Стрілець Мойса Теодор.
9. Стрілець Манчук Михайло.
10. Стрілець Кушнір Павло.
11. Стрілець Нагуляк Тимко.

У. Г. А.

12. Десятник Хахула Іван.
13. Десятник Галушка Максим.
14. Вістун Галушка Іван.
15. Стрілець Савчук Теодор.
16. Стрілець Жмурко Стефан.
17. Стрілець Миськів Олексій.
18. Стрілець Борух Василь.
19. Стрілець Лемішка Стефан.
20. Стрілець Вінярський Віцько.
21. Стрілець Мойса Іван.
22. Стрілець Закутинський Антін.
23. Стрілець Сохацький Іван.
24. Стрілець Олійник Теодор.
25. Стрілець Мазур Павло.
26. Стрілець Кривцун Антін.
27. Стрілець Обримбальський Григорій.
28. Стрілець Зрай Петро.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Хвальна Редакціє

Прошу дуже умістити на сторінках Вашого журналу таке спростування:

В числі 3. місячника „Вістник" за березень 1938 П. Микола Андрусяк в дописи під наголовком „Як зловлено Ю. Тютюнника" закидує мені, начеб я непровірюючи джерел інформацій подав в „Літописі Червоної Калини" неправдиві відомости про бувшого старшину Юнацької Школи — хорунжого Федора Погибу. Уміщуючи ось цю згадку про бл. п. Ф. Погибу, що згинув смертю героя під Базарем, п. М. Андрусяк як „добре поінформований" не знає про те, що бл. п. Ф. Погиба ніколи не був старшиною жадної Юнацької Школи, і що моя згадка з „Червоній Калині" відноситься не до хорунжого Федора Погиби, а хорунжого Петра Погиби. Читаючи допис п. Андрусяка, мається однак враження, що мова йде й у нього про старшину Юнацької Школи — кубанця Петра Погибу і що п. Андрусяк особисто його знав.

Аби уникнути дальших непорозумінь, хай буде відомо п. Андрусякові, що в р. 1924 мав я точну адресу Петра Погиби, що перебував тоді у Києві. Згадка про його ролю при переході Ю. Тютюнника на Україну була уміщена свого часу в „Ділі" і оскільки мені відомо, ніхто досі того не спростував.

Дякуючи за прихильність позістаю з правдивою пошаною **С. Яськевич.**

СПРАВЛЕННЯ ПОХИБОК В КАЛЕНДАРІ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ" НА 1939-ИЙ РІК.

У статті проф. Гр. Микетея вкралися деякі похибки, а саме:

1. Українізовано неправильно сербські і хорватські назвиська, прим. Давидович — замісць Давідовіць; Пребицевич — замісць Пребічевіць; Стршкич — замісць Стршкіць і т. д.;

2. ст. 141, стр. 17 з гори має бути: „Стрілець" з 3. VIII. 1919 р. ч. 51.

3. ст. 145, стр. 7 з долу додати: зокрема про відношення трьох народів тієї держави: сербів, хорватів і словінців до української проблеми.

4. ст. 147, стр. 13 з гори: Я відвідав Тоні Шлегеля нач. ред. Загребер Тагблят-у.

5. ст. 147, стр. 7 з долу додати: д-ра Михайла Зобкова, що помер 1928 р.

6. ст. 151, стр. 12 з долу: Епоха — замісць Епока.

7. ст. 154, стр. 15 з долу: має бути: допису з Парижа до Укр. Прапору з 15. XI. 1919 року.

8. ст. 154, стр. 7 з долу: прийшло коло 100 прим., а не 1000!

9. ст. 155, стр. 11 з гори має бути: в часі його промови 26. VI. 1928 р. чорногорським сербом Рачічем. (Рада чч. 98—100 з 1928 р.).

Від Видавництва.

З ініціятиви і заходами Ділового Комітету Похоронів Генерала Мирона Тарнавського появилася у Видавництві „Червона Калина" Пропамятна Книга-Альбом „ПАМЯТІ ВОЖДА УГА".

В І. частині Альбому колишні адютанти та товариші зброї В. Старосольський, Л. Лепкий, Р. Купчинський та Др. Паліїв описали повне трудів на службі Батьківщині життя Генерала, а ред. І. Дурбак описав докладно перебіг його величавих Похоронів.

В І. частині Альбому поміщені світлини з воєнних та післявоєнних часів життя Ґенерала, а в ІІ. частині на 30 сторінках світлини з останьої дороги Покійного Генерала.

Альбом виданий старанно на добірному папері стане цінною памяткою для б. підкомандних Покійного Генерала та для цілого українського громадянства.

Ціна примірника зол 5., з пересилкою зол. 5·50., для членів „Червоної Калини" зол. 4, з пересилкою зол. 4·50.

Від Адміністрації „ЛЧК".

До цього числа долучуємо складанки „Пром. Банку" та просимо прислати нам передплату за останній ква, тал 1938 р.

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ"

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

X. річник / Число 9. / Вересень 1938.

ЗМІСТ:

Редаґує: *В. Софронів-Левицький.* Відповідальний редактор: *Петро Пасіка.* З друк. Н.Т.Ш. у Львові.